

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

Lívia Kuřhová

Kriminologické aspekty drogové kriminality

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Zeman, Ph.D.

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 09. 04. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 09. 04. 2015

.....

Lívia Kulhová

Poděkování

Děkuji JUDr. Petru Zemanovi, Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce, za všechny čas, který věnoval osobním i e-mailovým konzultacím a průběžným kontrolám jednotlivých kapitol mé diplomové práce, za jeho vstříčný přístup, neocenitelné rady a podnětné připomínky.

Dále bych ráda poděkovala místopředsedovi Městského soudu Mgr. Janu Kadlecovi, místopředsedkyni Obvodního soudu pro Prahu 1 JUDr. Daně Šindelářové, předsedovi Obvodního soudu pro Prahu 2 Mgr. Alešovi Sabolovi, místopředsedkyni Obvodního soudu pro Prahu 4 Mgr. Libuši Jungové, místopředsedkyni Obvodního soudu pro Prahu 5 JUDr. Veronice Cukerové, místopředsedovi Obvodního soudu pro Prahu 7 Mgr. Romanovi Podlešákovi, předsedovi Obvodního soudu pro Prahu 8 JUDr. Michalu Vackovi, předsedovi Obvodního soudu pro Prahu 9 Mgr. Alexandrovi Károlyimu a místopředsedkyni Obvodního soudu pro Prahu 10 Mgr. Blance Bedřichové, za ochotu a vstříčný přístup při vyhovění mé žádosti o nahlížení do trestních spisů za účelem sběru dat pro praktickou část mé diplomové práce.

Obsah

Úvod	1
1. Základní pojmy	4
1.1 Droga.....	4
1.1.1 Pojem.....	4
1.1.2 Dělení drog	6
1.2 Drogová závislost.....	8
1.3 Drogová kriminalita	10
1.4 Ochranné léčení.....	12
1.5 Další pojmy	16
2. Zneužívání drog na území České republiky – historie a současnost.....	18
2.1 Období let 1918-1945.....	18
2.2 Období let 1945-1989.....	19
2.3 Období let 1989-2000.....	22
2.4 Situace po roce 2000	24
2.5 Aktuální strategie protidrogové politiky	27
3. Zneužívání drog a kriminalita a jejich vzájemný vztah.....	29
3.1 Teorie a modely vztahu mezi zneužíváním drog a kriminalitou.....	29
3.1.1 Statistická návaznost a příčinná souvislost.....	30
3.1.2 Základní modely kauzality	31
3.1.3 Goldsteinův tripartitní konceptuální rámec	32
3.2 Nejnovější výzkumy zkoumající vztah mezi zneužíváním drog a kriminalitou ...	34
3.2.1 Bangladéšský výzkum	34
3.2.2 Kanadský výzkum	36
3.2.3 Západoaustralský výzkum	37

4. Koncept kriminální kariéry	38
4.1 Pojem kriminální kariéry a její význam	38
4.2 Fáze kriminální kariéry a základní praktické poznatky o nich.....	39
4.3 Teorie a modely kriminálních kariér	41
4.3.1 Interakční teorie.....	41
4.3.2 Sociálně-interakční vývojový model	42
4.3.3 Teorie celoživotních a dočasných mladistvých pachatelů.....	43
4.4 Výzkumy kriminálních kariér	44
4.4.1 Studie manželů Glueckových	44
4.4.2 Cambridgeská studie	45
5. Vlastní empirické šetření.....	46
5.1 Cíl šetření	46
5.2 Předmět šetření	46
5.3 Metody šetření.....	47
5.4 Kriminální kariéry pachatelů závislých na drogách - analýza údajů z trestních spisů a jejich porovnání s výzkumem IKSP	49
5.4.1 Pohlaví a věk	49
5.4.2 Rodinné zázemí	50
5.4.3 Rodinný stav	51
5.4.4 Socioprofesionální status.....	52
5.4.5 Nejvyšší dosažené vzdělání	53
5.4.6 Spolupachatelství.....	54
5.4.7 Rozsah trestné činnosti	54
5.4.8 Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody	55
5.5 Vztah mezi zneužíváním drog a kriminalitou – analýza trestních spisů.....	56
5.5.1 Charakter a délka zneužívání OPL	56

5.5.2 Závislost na konkrétní OPL.....	57
5.5.3 Sekundární drogová kriminalita pachatelů.....	58
5.5.4 Struktura páchaných trestných činů.....	59
5.6 Kriminální kariéry – kasuistika.....	63
5.6.1 Pachatel 1.....	63
5.6.2 Pachatel 2.....	64
5.6.3 Pachatel 3.....	65
5.6.4 Pachatel 4.....	67
5.6.5 Shrnutí kasuistik.....	68
Závěr	70
Seznam zkratek	74
Seznam použitých zdrojů	75
Abstrakt	79
Abstract.....	83
Klíčová slova / Key Words	84

Úvod

Ke zpracování diplomové práce na téma Kriminologické aspekty drogové kriminality mě vedlo hned několik důvodů. Prvním z nich je vysoká aktuálnost drogového problému nejen v České republice, ale prakticky ve všech vyspělých zemích. Navzdory tomu, že drogy jako takové doprovázejí moderní společnost již od jejího vzniku, se do dnešního dne nepodařilo drogový problém ani zdaleka uspokojivě vyřešit. Nasvědčují tomu početné strategie protidrogové politiky, které jsou pravidelně vydávané jak na vnitrostátní, tak na evropské i mezinárodní úrovni a účelem kterých je zmírnit negativní dopady na jednotlivce i společnost, plynoucí ze zneužívání drog. Jedná se o dopady zdravotní (např. šíření HIV), sociální (např. bezdomovectví či prostituce), i trestněprávní (páchání kriminality osobami závislými na drogách, či páchání kriminality v souvislosti s obchodováním s drogami). V oblasti právní se v současnosti setkáváme s velkým problémem ohledně regulace nakládání s OPL, kdy seznamy zakázaných látek častokrát nestačí včas reagovat na nově vytvářené *designer drugs* a část drogové kriminality tak pořád zůstává právem nepostižitelná.

Dalším důvodem mého zájmu o toto téma je jeho obecnost a tím pádem široká možnost jeho zaměření. Já jsem se po dlouhém zvažování rozhodla ve své diplomové práci soustředit na dva, podle mého názoru velice důležité, aspekty drogové kriminality, a to kriminální kariéry uživatelů drog, a vztah mezi zneužíváním OPL a pácháním kriminality.

Studium kriminálních kariér je velice zajímavé, ale zároveň i složité. Zajímavé z toho hlediska, že nám poskytuje důležité informace o chování pachatelů trestných činů v rámci určitého časového období, jako např. data týkající se zahájení kriminální kariéry, frekvence páchání trestní činnosti, trvání kriminální kariéry a důvody jejího ukončení. Tyto informace mohou následně posloužit při formování protidrogové politiky a rozhodování o možnostech trestní justice v oblasti boje proti drogám. Složitost studia kriminálních kariér se projevuje v obrovském množství vlivů, které mohou potenciálně působit na rozhodování člověka, zda trestný čin spáchá, z jakého důvodu, kolikrát a jak často, jestli páchání trestné činnosti přeruší a na jak dlouho, nebo

zda páčání trestné činnosti ukončí. Aby mělo studium kriminálních kariér smysl a mohlo přinést relevantní výsledky, musí být všechny tyto vlivy zohledněny a následně analyzovány, což je samo o sobě úkolem nelehkým.

Vztah mezi zneužíváním drog a páčáním kriminality je v zahraniční literatuře bohatě popsán a do dnešního dne již vzniklo množství teorií o tom, zda a do jaké míry se zneužívání drog a kriminální činnost jednotlivce vzájemně podmiňují. Teoretické dohady se následně povedlo potvrdit mnoha empirickými výzkumy. Stejně jako u kriminálních kariér, i zde se jedná o téma velmi zajímavé a podnětné. Praktické zkoumání vztahu mezi zneužíváním drog a páčáním kriminality je však mimořádně náročné a zdá se, že jednoznačné prokázání charakteru tohoto vztahu je vzhledem k působení mnoha dalších vlivů, nemožné.

Třetím důvodem, proč jsem se rozhodla napsat diplomovou práci právě na tohle téma je fakt, že oblast drogové kriminality (na rozdíl od některých jiných kriminologických a trestněprávních fenoménů) poskytuje možnost provedení empirického výzkumu. Vzhledem k tomu, že jak problematika kriminálních kariér, tak problematika vztahu mezi zneužíváním drog a páčáním kriminality, jsou v České republice z hlediska literární i výzkumné činnosti značně opomíjenými tématy, usoudila jsem, že by mohlo být velice přínosné doplnit teoretické znalosti empirickým výzkumem malého, avšak pro účely diplomové práce dostačujícího, rozsahu.

V první kapitole mé diplomové práce budu rozebírat základní pojmy, které je pro další práci s textem týkajícím se drogové kriminality nutné znát a rozumět jim. Zvláště bych zde ráda zmínila pojem ochranného léčení, který je do první kapitoly zařazen z toho důvodu, že byl klíčovým při výběru soudních spisů pro vlastní empirické šetření. Druhá kapitola bude pojednávat o historii zneužívání nealkoholových drog na území České republiky. Ta je, vzhledem k důležitým událostem, které Česká republika od roku 1918 zažila (první a druhá světová válka, období komunismu, pád komunistického režimu a vznik moderní ČR), velmi zajímavá, proto jsem se rozhodla rozebrat jí hlouběji. Širší historický exkurz má svoje opodstatnění – pro pochopení současného stavu drogové kriminality a tendencí zneužívat určitý typ drogy více než jiný, je důležité minulost znát. Těžiště práce spočívá v posledních třech kapitolách, ve kterých se budu postupně věnovat problematice vztahu mezi zneužíváním drog a

kriminalitou, kriminálním kariérám a nakonec analýze údajů získaných v rámci vlastního empirického šetření.

Smyslem mé diplomové práce je rozebrat problematiku drogové kriminality se zaměřením na vztah mezi zneužíváním drog a kriminalitou a kriminální kariéry pachatelů závislých na drogách, což jsou aspekty, kterým v České republice není podle mého názoru věnována dostatečná pozornost (ve smyslu provádění praktických výzkumů specificky zaměřených na tyto dvě aspekty), zvláště když se zamyslíme nad jejich důležitostí a přínosem jak pro kriminologii, tak pro právo. Svědčí o tom i fakt, že jsem při psaní kapitol věnujících se těmto aspektům vycházela téměř výlučně ze zahraniční literatury, se kterou jsem pracovala zejména v průběhu studijního pobytu na univerzitě v nizozemském Maastrichtu, který jsem v minulém roce absolvovala. Tato diplomová práce si tak klade za cíl obohatit teoretické znalosti o uvedených aspektech drogové kriminality o praktické poznatky, které v České republice chybí.

1. Základní pojmy

1.1 Droga

1.1.1 Pojem

Původ slova droga se tradičně odvozuje ze dvou pojmů - nizozemského *droog* (označuje usušené části rostlin a živočichů používaných v lékařství) a arabského *durana* (léčivo). Pro správnou orientaci v problematice drog a drogové kriminality je nezbytné ujasnit si, co pojem droga v dnešní době zahrnuje. Zřetel musí být brán především na oblast, ve které se s pojmem droga operuje – z medicínského hlediska se totiž jedná o léčiva užívaná pro zamezení nebo vyléčení nemoci nebo pro zvýšení fyzické či psychické kondice, z hlediska farmakologie pouze o některé chemické činitele upravující biochemické nebo fyziologické procesy ve tkáni nebo organismu a v Úmluvách Organizace Spojených národů jde o látky podřízené mezinárodní kontrole.¹ Světová zdravotnická organizace (WHO) v roce 1969 drogu popsala jako „*jakoukoliv látku, která, je-li vpravena do živého organismu, může pozměnit jednu nebo více jeho funkcí*“.² Jiří Presl ji chápe jako každou látku, která, nehledě na to, zda je přírodního původu nebo syntetická, má:

- a) *psychotropní účinek* – tj. určitým způsobem ovlivňuje prožívání okolní reality a vnitřní naladění, a
- b) může způsobit *závislost* – tj. disponuje vlastností označovanou jako potenciál závislosti.³

Z pohledu WHO i Jiřího Presla bychom za drogu mohli považovat i alkohol, nikotin či kofein. Proto je nutné rozlišovat drogy legální a nelegální. Legální droga je droga, která se postupem času stala společensky akceptovanou a zákonem povolenou. Za nelegální drogu pak považujeme látku, která splňuje definici drogy, společností je odsuzována a nakládání s ní je podmíněno obdržáním zvláštního povolení.

¹ SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení: svazek druhý*. Praha: Justiční akademie České republiky, 2003, s. 169.

² NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. 1. vyd. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, s. 9, ISBN: 978-80-8591-736-9.

³ PRESL, J. *Drogová závislost*. 2. rozš. vyd. Praha: Maxdorf, 1995, s. 5, ISBN: 978-80-8580-025-8.

V oblasti právní se pojem droga jako takový nevyskytuje, ale je nahrazen pojmy omamné a psychotropní látky či návykové látky. Termín návyková látka byl do českého trestního práva zaveden novelou tehdejšího trestního zákona v roce 1990. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (TZ), definuje v § 130 návykové látky jako „*alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky schopné nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování*“. V § 289 pak (kromě jiného) trestní zákoník odkazuje na § 2 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách (ZNL), který (na rozdíl od TZ a zákona č. 379/2005 Sb., o ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami) návykové látky popisuje jako látky uvedené v přílohách 1 až 7 nařízení vlády o seznamu návykových látek – tím omezuje pojem návykové látky na omamné a psychotropné látky (OPL). Jsou jimi látky, u nichž vzniká nebezpečí chorobného návyku nebo psychických změn nebezpečných pro společnost nebo pro toho, kdo je opakovaně bez odborného dohledu užívá, a jsou uvedeny v seznamech těchto látek.⁴ V § 283 TZ se navíc setkáváme i s pojmem přípravky obsahující omamnou nebo psychotropní látku - jde o „*roztok nebo směs v jakémkoliv fyzikálním stavu obsahující jednu nebo více návykových látek nebo jeden nebo více prekurzorů*“.⁵

Prekurzorem se podle nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 273/2004 rozumějí všechny látky, které jsou uvedeny v příloze 1 uvedeného nařízení, a to včetně směsí a přírodních produktů, které tyto látky obsahují. Z definice jsou vyloučeny léčivé přípravky s výjimkou těch, ze kterých lze účinnou látku snadno dostupnými nebo hospodárnými prostředky extrahovat nebo ji lze snadno použít.⁶ V České republice je od 1. ledna 2014 problematika prekurzorů drog vyňata ze ZNL a upravena v samostatném zákoně č. 272/2013 Sb., o prekurzorech drog, který v § 35 definuje tzv. *výchozí a pomocné látky*. Jedná se o látky, které jsou používány při výrobě OPL jako prekurzory nebo pre-prekurzory, a které jsou uvedené v seznamu výchozích a pomocných látek,

⁴ NOVOTNÝ, O.; Zapletal, J. a kol., *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 353, ISBN: 80-7357-026-2.

⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1381, ISBN: 978-80-7400-428-5.

⁶ Viz čl. 2 nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 273/2004 ze dne 11. února 2004, o prekurzorech drog. Dostupné také z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004R0273&rid=3>>

který tvoří přílohu 1 Nařízení vlády č. 485/2013 Sb.⁷ Důvodem pro vynětí úpravy prekurzorů do samostatného zákona a vytvoření seznamu výchozích a pomocných látek, je jednak větší přehlednost a hlavně možnost pružněji reagovat na nově se objevující prekurzory a pre-prekurzory, které se momentálně zneužívají k výrobě zejména tzv. *designer drugs*, které jsou účelově vyráběny tak, aby obcházely jak českou, tak evropskou platnou legislativu.

Pro potřeby této diplomové práce se pod pojmem drogy rozumějí pouze OPL uvedené v nařízení vlády o seznamech návykových látek.

1.1.2 Dělení drog

Drogy je možné dělit podle různých kritérií do různých kategorií. Základním dělením je dělení podle *původu* na drogy:

- a) syntetické – vyrobené chemickými postupy za použití příslušného prekurzoru, např. LSD;
- b) polosyntetické – výchozí surovina je rostlinného původu, účinná látka se z ní extrahuje a výsledný produkt je dosažen chemickými postupy, např. kokain;
- c) přírodní – výchozí surovina i výsledný produkt jsou čistě přírodní, bez jakýchkoliv chemických zásahů, např. halucinogenní houby.⁸

Podle *míry rizika vzniku závislosti* lze drogy dělit na:

- a) měkké (lehké) – lze je užívat v určitých intervalech a množstvích bez vzniku závislosti či jiných negativních důsledků. Typickým zástupcem těchto drog je konopí. Z tohoto důvodu jsou v České republice i v jiných zemích (např. v Nizozemsku, Španělsku či některých státech USA) tyto drogy podřízeny méně přísnému právnímu režimu.

⁷ V současnosti se jedná o tyto tři látky: červený fosfor (používaný při výrobě metamfetaminu), gamma-butyrolakton a 1,4- butyandiol (obě zneužívané při výrobě drogy GBH).

⁸ ŠTABLOVÁ, R., BREJCHA, B. *Drogy: Vybrané kapitoly*. Praha: Policejní akademie ČR, 2005, s. 49, ISBN: 80-7251-186-6.

- b) tvrdé (těžké) – závislost (jak psychická, tak fyzická) se u těchto omamných látek vytváří poměrně snadno a má vážné nežádoucí účinky ne jen na samotného uživatele, ale i na společnost jako celek, např. heroin.⁹

Veškeré drogy působí na centrální nervovou soustavu – především na mozek, kde přerušují nebo mění jeho aktivitu, a rovněž na některé periferní orgány. Určité drogy mohou také narušit metabolismus a různým způsobem ovlivňovat fyzické funkce organismu. Podle *účinků* drogy na jejího uživatele pak rozlišujeme tyto kategorie drog:

- a) opiáty - např. heroin a morfium, působí na zeslabování vnitřního napětí, vytvářejí pocity radosti, snižují potřebu jídla a mohou také způsobovat apatii, malátnost a poruchy spánku. S rostoucí závislostí nastupují křeče a stavy úzkosti;
- b) stimulační drogy (psychostimulancia) – např. crack, zahánějí pocity hladu, únavy, urychlují psychomotorické tempo, vyvolávají pocity tepla a euforie. Po delším užívání se objevují pocity skleslosti, deprese, vyčerpání, přeludy, halucinace, stíhomam a paranoia;
- c) konopí a jeho produkty – vyvolávají pocity relaxace, rozjařenosti a živějšího vnímání smyslových vjemů, dlouhodobá intoxikace však způsobuje přeludy, halucinace a také oslabení paměti, kreativního a abstraktního myšlení;
- d) halucinogeny – např. LSD, navozují změny vnímání, stavy euforie a vzrušení, výrazně však deformují vjemy, a při pravidelném užívání mohou působit problémy v chování a mohou být i spouštěčem závažných psychických poruch;
- e) těkavé látky (inhalanty) – zařazujeme sem např. lepidla, laky a organická rozpouštědla, která způsobují živé barevné sny, stavy vzrušení a dobré nálady. S jejich užíváním jsou však spojeny nebezpečné důsledky ve formě vážného poškození dýchacích cest, plic, jater, mozkové kůry či jiných orgánů a tkání.¹⁰

⁹ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol., *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, s. 523-524, ISBN: 978-80-7400-429-2.

¹⁰ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol., *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, s. 522-523, ISBN: 978-80-7400-429-2.

- f) psychoaktivní léky – různé sedativa, trankvilizéry, antidepresiva či hypnotika. Negativní následky zahrnují neklid, úzkost, a v kombinaci s alkoholem i těžké poruchy krátkodobé paměti, deprese, poškození ledvin a žaludku.¹¹

1.2 Drogová závislost

Pojem drogová závislost, stejně jako pojem droga, je možné charakterizovat vícero způsoby. Předchůdcem tohoto pojmu byl pojem toxikomanie, který je odvozen z řeckého slova *toxikos* označujícího jed na hrotu šípu. Pojem toxikomanie označoval opakované užívání psychoaktivní látky, resp. látek v míře, kdy je uživatel (označovaný jako toxikoman) periodicky nebo chronologicky intoxikovaný, vykazuje puzení k užití dané psychoaktivní látky, činí mu velké problémy úmyslně zastavit nebo změnit její užívání a má tendenci získat danou psychoaktivní látku téměř každým způsobem. WHO v roce 1960 doporučila nahradit tento pojem právě pojmem drogová závislost, která, na rozdíl od toxikomanie, může existovat v různých stupních.¹² V roce 1969 zavedla jednotnou definici, podle níž drogovou závislostí rozumíme psychický a někdy také fyzický stav vyplývající z vzájemného působení mezi živým organismem a drogou, charakterizovaný změnami chování a jinými reakcemi, které vždy zahrnují nutkání brát drogu stále nebo pravidelně pro její psychické účinky a někdy také pro to, aby se zabránilo nepříjemnostem plynoucím z její nepřítomnosti.¹³ Nicméně v České republice se s pojmem toxikomanie setkáváme i v dnešní době, kdy je chápán jako synonymum k pojmu drogová závislost.

Další definici nabízí *10. Revize Mezinárodní klasifikace nemocí*. Drogovou závislostí se podle ní rozumí soubor behaviorálních, kognitivních a fyziologických fenoménů, který se vyvíjí po vícenásobném užití látky a který typicky zahrnuje následující projevy¹⁴:

¹¹ U bodů e) a f) se jedná o drogy v širším slova smyslu - OPL do těchto dvou skupin samy o sobě nespádají.

¹² SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení, svazek druhý*. Praha: Justiční akademie České republiky, 2003, s. 235-236.

¹³ JURÁKOVÁ, I. *Trestněprávní postih toxikomanů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 9, ISBN: 80-210-2234-5.

¹⁴ Pro diagnostikování závislosti je nutná přítomnost alespoň tří z uvedených kritérií.

- a) nutková potřeba drogu užít,
- b) ztráta volní kontroly při jejím užívání,
- c) přetrvávající užívání navzdory škodlivým následkům (tělesným i duševním),
- d) upřednostňování drogy před všemi ostatními aktivitami a závazky, orientace na životní styl s drogou,
- e) zvýšená, resp. snížená tolerance,
- f) odvykací stav při nedostatku nebo vysazení drogy.¹⁵

Drogová závislost se může následně projevit jako závislost psychická *nebo* fyzická, příp. psychická *i* fyzická. Psychickou závislost chápeme jako psychický stav, který závislého nutí k opakovanému užívání drogy pro navození příjemného stavu nebo zabránění vzniku stavu nepříjemného. Osoba netrpí abstinenčními příznaky a nemá vybudovanou toleranci, takže nepotřebuje dávku drogy postupně zvyšovat. Fyzická závislost vzniká pouze u některých drog a zpravidla nastupuje později, než závislost psychická. Způsobuje, že droga se stává součástí metabolismu uživatele drogy a její nedostatek provází nepříjemné abstinenční příznaky, např. nervozita, halucinace anebo sebevražedné tendence.¹⁶

Časté a zčásti nepřesné je používání pojmu narkomanie, který vznikl spojením řeckých slov *narkan* a *mania* a můžeme ho volně přeložit jako „uklidnit šílenost“. Jde o chorobnou touhu po narkotikách, kdy se na nich uživatel stává závislým a následně se u něj objevují různé tělesné a duševní poruchy.¹⁷ Jak z uvedené definice vyplývá, narkomanií je správné nazývat pouze závislost na narkotikách, ne na jiných omamných a psychotropných látkách.

¹⁵SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení, svazek druhý*. Praha: Justiční akademie České republiky, 2003, s. 240.

¹⁶VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol., *Základy kriminologie a trestní politiky*, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2005, s. 423, ISBN: 978-80-7400-429-2.

¹⁷NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, s. 13, ISBN: 978-80-8591-736-9.

1.3 Drogová kriminalita

Pojem kriminalita je rovněž pojmem obecným a velmi širokým, protože zahrnuje jak aspekty společenské, tak osobnostní, sociologické, psychologické, psychiatrické, kriminologické, trestněprávní i jiné, a stojí tedy na pomezí hned několika věd. Pro účely této diplomové práce budu kriminalitu chápat v jejím legálním (resp. juristickém) smyslu, tedy jako souhrn jednání, která trestní právo posuzuje jako trestné činy.¹⁸

Kriminalita jako taková je nepochybně jevem, který je nedílnou součástí dnešní společnosti a jak vyplývá z výše uvedené definice, může zahrnovat různé typy jednání člověka. Trestněprávně relevantní jednání související s drogami se nazývá kriminalitou drogovou a dále jí dělíme na primární a sekundární drogovou kriminalitu. Primární drogová kriminalita v sobě zahrnuje pouze ty trestné činy, které porušují protidrogovou právní úpravu. V kontextu českého právního řádu tedy jde o trestné činy upravené v §§ 283 – 287 TZ.¹⁹ Sekundární drogová kriminalita pak pokrývá ty trestné činy, ke kterým dochází pod vlivem drog, v souvislosti s potřebou obstarat si finanční prostředky k zabezpečení drogy, nebo v souvislosti s fungováním drogového trhu. V tomhle případě nejde o samotné nakládání s drogami, ale především o trestné činy majetkové a násilné povahy.

Obecným problémem drogové kriminality jako celku je její vysoká latence. I když se však orgány činné v trestním řízení o spáchání trestného činu dovědí, souvislost mezi páchaním kriminality a zneužíváním drog se u sekundární drogové kriminality se dá, na rozdíl od primární drogové kriminality, prokázat jen velmi obtížně. Při snaze co nejpřesněji zjistit výskyt kriminality, spáchané pod vlivem drog, by totiž každý pachatel trestného činu musel být testován na přítomnost drog v organismu v čase spáchání trestného činu – jedná se však o řešení jak finančně nevýhodné, tak i nespolehlivé. Častokrát totiž není možné, ani po provedeném testování, spolehlivě zjistit, zda spáchání trestného činu bylo opravdu podmíněno jen a pouze užitím drogy a že pachatel by ho bez vlivu drogy nespáchal. Navíc, pachatelé některých trestních činů bývají

¹⁸ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol., *Kriminologie*. 2. vydání, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 20, ISBN: 80-7357-026-2.

¹⁹ Konkrétně se jedná o tyto trestné činy: nedovolená výroba a jiné nakládání s OPL a s jedy (§283), přechovávání OPL a jedy (§284), nedovolené pěstování rostlin obsahujících OPL (§285), výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě OPL a jedy (§286) a šíření toxikomanie (§287).

zadržení až po několika letech od spáchání, kde již není možné přítomnost OPL v organismu v čase spáchání trestného činu prokázat. U pachatelů, kteří páchají kriminalitu s úmyslem získat finanční prostředky na nákup další drogy, se zase neobejdeme bez výslovného přiznání pachatele, že trestný čin spáchal za tímto účelem, ke kterému v mnoha případech nedojde.

Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti (NMS) ve spolupráci s Národní protidrogovou centrálou (NPC) realizuje od roku 2003 expertní odhady sekundární drogové kriminality. Tyto vycházejí z dat sesbíraných pracovníky Policie ČR²⁰ a jsou zveřejňovány ve výročních zprávách o stavu ve věcech drog. Samostatně se v nich zkoumá jak kriminalita spáchanou pod vlivem drog, tak kriminalita opatřovací. Kriminalita pod vlivem drog se podle *Výroční zprávy o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2013* od roku 2003 do roku 2013 zvýšila téměř dvojnásobně, a to z 8,5% na 15,9% z celkového počtu trestných činů spáchaných pod vlivem návykových látek (včetně alkoholu). V rámci opatřovací kriminality dominoval v roce 2013 trestný čin krádeže, přičemž dvě pětiny z celkového počtu krádeží byly spáchány právě uživateli drog.²¹

Ráda bych upřesnila, že dělení drogové kriminality primární a sekundární je typické pouze pro českou odbornou literaturu, v zahraničí se tato oblast kriminality označuje nejčastěji jako *drug-related crimes*.²² V širším smyslu tento pojem zahrnuje obě uvedené definice, tj. jak primární, tak sekundární drogovou kriminalitu, v užším smyslu jen primární drogovou kriminalitu. Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA) dělí drogovou kriminalitu na psychofarmakologicky podmíněnou kriminalitu, ekonomicky motivovanou kriminalitu, systémovou kriminalitu

²⁰ U kriminality pod vlivem drog se jedná o data získané z běžných statistik Policie – na základě údajů z formulářů o trestném činu a známém pachateli.

²¹ Údaj z Výroční zprávy se týká odhadu podílu uživatelů drog na zjištěných trestných činech, tedy včetně těch, kde policie neví, kdo je pachatel s pouze odhaduje, že mohlo jít o uživatele drog. (Viz Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti. *Výroční zpráva o stavu drog v České republice v roce 2013*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 153, ISBN: 978-80-7440-109-1. Dostupné také z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocní_zpravy/vyrocní_zprava_o_stavu_ve_vecich_drog_v_cr_v_r_2013>)

²² Termín byl poprvé použit v roce 1994 v dokumentu Home Office týkajícího se protidrogové politiky a byl definován jako pojem týkající se „ne jenom trestných činů držení a dodávání drog, ale i jiné kriminality týkající se drog přímo či nepřímo“. Viz BROOKMAN, F. et al. *Handbook on Crime*. 1. vyd. Portland, Oregon: Willan Publishing, 2010, s. 579, ISBN: 978-1-84392-372-5.

a kriminalitu směřující proti drogovým zákonům.²³ Těmto pojmům a vztahu mezi zneužíváním drog a kriminalitou se budu podrobněji věnovat ve třetí kapitole této diplomové práce.

1.4 Ochranné léčení

České trestní právo dělí trestní sankce na tresty a ochranná opatření, a je tedy založeno na tzv. dualismu trestních sankcí. Jedním z ochranných opatření, které může soud na základě zákona pachateli trestného činu uložit, je ochranné léčení.²⁴ Ochranné léčení se podle předmětu léčby dále v praxi dělí na psychiatrické, sexuologické, protialkoholní, protitoxikomanické a patologického hráčství. Jedná se tedy o trestněprávní sankci preventivní povahy, jejímž primárním účelem je individuální (speciální) prevence ve smyslu zajištění a nápravy pachatele.²⁵ Uložení ochranného léčení v ústavní formě má zároveň i účinek generální prevence, tj. ochrany společnosti před nebezpečným pachatelem omezením jeho svobody pohybu po dobu trvání ochranného léčení.

Pro uložení ochranného léčení je klíčovým zájem společnosti na léčení pachatele. Pokud soud uzná, že zde daný zájem skutečně je, uloží ochranné léčení v souladu se zásadou přiměřenosti - jak stanoví § 96 TZ, „*ochranné opatření nelze uložit, není-li přiměřené povaze a závažnosti pachatelem spáchaného činu a nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, jakož i osobě pachatele a jeho poměrům*“. Nejen při ukládání ochranného léčení, ale i u dalších typů ochranných opatření, se důraz klade nejen na přiměřenost vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, ale i vzhledem k nebezpečí, které pachatel *pro futuro* pro společnost představuje. Jak vyplývá ze Statistických ročenek kriminality

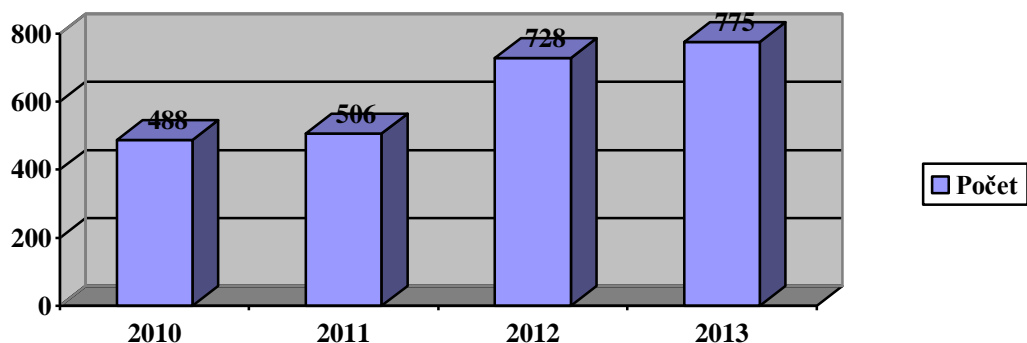
²³ TRÁVNIČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 15, ISBN: 978-80-7338-101-1. Dostupné také z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/376.pdf>>

²⁴ Dalšími ochrannými opatřeními podle ustanovení trestního zákoníka jsou zabezpečovací detence a zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže doplňuje tyto ochranná opatření o čtvrtý typ, a to ochrannou výchovu, kterou je však možné uložit pouze mladistvým pachatelům.

²⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 413, ISBN: 978-80-7478-616-7.

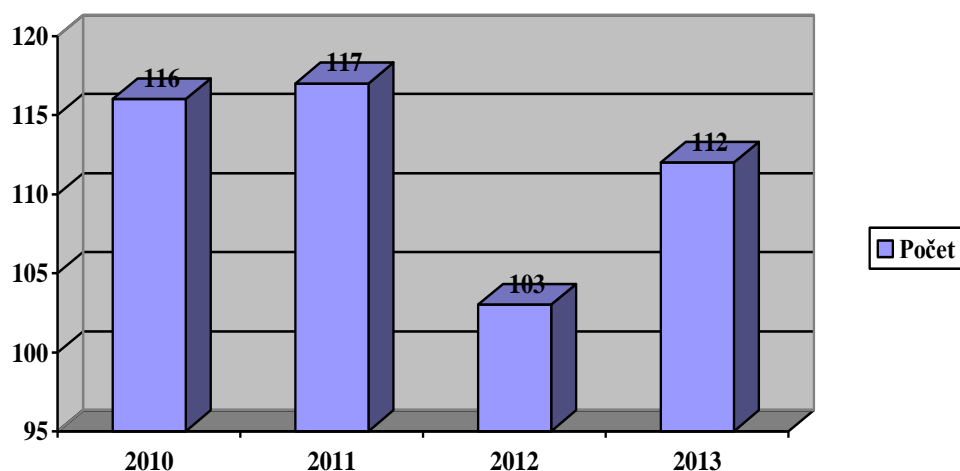
vydáváných každoročně Ministerstvem spravedlnosti ČR²⁶, od účinnosti současného TZ do roku 2013 se počet ukládaných ochranných léčení známým pachatelům každoročně zvyšoval:

Graf 1: Uložená ochranná léčení

Graf 2 ukazuje, že navzdory tomu, že se počet uložených ochranných léčení v průběhu let 2010 až 2013 postupně zvyšoval, počet uložených ochranných léčení protitoxikomanických se v uvedených letech pohyboval v přibližně stejném počtu:

Graf 2: Uložená ochranná léčení protitoxikomanická

²⁶ Statistické ročenky kriminality vydávány Ministerstvem spravedlnosti jsou dostupné zde: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html;jsessionid=6cfb9831a02b0b29ef0d503bb3f3>

Veškerá ochranná opatření je podle § 97 odst. 1 TZ možné uložit samostatně i vedle trestu. Ochranné léčení protitoxikomanické se nejčastěji ukládá vedle trestu, v praxi se však vyskytují i případy, kdy je ukládáno místo trestu (tj. při současném upuštění od potrestání nebo upuštění od uložení trestního opatření) nebo zcela samostatně jakožto jediný prostředek ochrany společnosti. Při uložení ochranného léčení rozhodne soud na základě § 99 odst. 4 TZ o ambulantní nebo ústavní formě léčení. Ambulantní forma léčení pachatele v jeho běžném životě v podstatě nijak neomezuje – jeho úkolem je docházet ve stanovených termínech do příslušného zdravotnického zařízení, kde se následně podrobí léčbě. V případě ambulantního léčení se tedy jedná o mírnější formu léčení, kterou však podle § 99 odst. 5 může soud dodatečně změnit na přísnější formu, kterou je forma ústavního léčení (nebo opačně). Tato forma se vykonává umístěním pachatele ve psychiatrické léčebně na odděleních pro léčbu závislostí. V případě, že byl pachateli zároveň s ochranným léčením uložen trest odnětí svobody a možnosti příslušné věznice to umožňují, vykonává pachatel uložené ochranné léčení (nezávisle na jeho formě) přímo ve věznici. Pokud to možné není, vykonává se ochranné léčení zpravidla po výkonu trestu odnětí svobody. Před výkonem trestu odnětí svobody se ochranné léčení vykoná pouze tehdy, zajistí-li se tímto splnění účelu ochranného opatření lépe, než jeho vykonání po výkonu trestu odnětí svobody.²⁷

U trvání ochranného léčení platí, že trvá, dokud to vyžaduje jeho účel, nejdéle ho lze podle § 99 odst. 6 TZ uložit na dobu dvou let. V případě potřeby může soud před ukončením léčby rozhodnout o prodloužení trvání léčení - opět maximálně o dvě léta, a to i opakovaně. Pokud však soud dospěje během výkonu léčení k názoru, že není možné dosáhnout jeho účelu, může léčení předčasně ukončit. V praxi se jedná zejména o případy pachatelů, kterým bylo uloženo ochranné léčení protialkoholní a protitoxikomanické, a u kterých není naděje na jejich vyléčení. Soud však může po ukončení ochranného léčení stanovit nad těmito pachateli dohled na dobu až pěti let.

Obligatořně nařídí soud ochranné léčení pachateli za splnění podmínek § 99 odst. 1 TZ, kterými jsou spáchání činu jinak trestného (tj. pachatel není trestně

²⁷ Viz § 99 odst. 4 TZ.

odpovědný pro nepříčetnost) a nebezpečnost²⁸ jeho pobytu na svobodě. Nebezpečnost pachatele posoudí soud na základě znaleckého posudku vypracovaného znalcem z odvětví psychiatrie nebo psychologie. Ochranné léčení soud uloží též tehdy, spáchal-li pachatel trestný čin ve stavu zmenšené příčetnosti ve smyslu § 40 odst. 2, tj. za současného snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby. Tímto způsobem však lze postupovat pouze tehdy, nepřivodil-li si pachatel zmenšenou příčetnost sám užitím návykové látky, a to ani z nedbalosti.²⁹ Třetím případem obligatorního uložení ochranného léčení je, že pachatel spáchal trestný čin ve stavu vyvolaném duševní poruchou. Zmenšená příčetnost, resp. nepříčetnost tedy v tomto případě není podmínkou uložení ochranného léčení. Podmínkou je podle § 47 odst. 1 TZ úvaha soudu, že ochranné léčení „zajistí nápravu pachatele a ochranu společnosti lépe než trest“. Stejně jako ve druhém případě, i zde je přítomen požadavek, že si pachatel duševní poruchu nepřivodil užitím návykové látky sám, a to ani z nedbalosti.

Fakultativně může soud uložit ochranné léčení pachateli, který podle § 99 odst. 2 písm. a) TZ spáchal trestný čin ve stavu vyvolaném duševní poruchou a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný. Toto ustanovení je svým obsahem podobné případům obligatorního uložení ochranného opatření, liší se však tím, že v případě fakultativního uložení ochranného léčení má soud, pokud jde o ukládání trestu, volné ruce (samozřejmě s ohledem na ustanovení zákona týkající se ukládání trestů) – může tak vedle ochranného opatření uložit trest v rámci zákonné trestní sazby. Soud může na základě svého uvážení uložit ochranné léčení i pachateli, který zneužívá návykovou látku a spáchal trestný čin pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním, tj. dopustil se sekundární drogové kriminality. Zneužíváním návykové látky se v těchto případech rozumí chorobný návyk, tj. závislost.³⁰ Podle § 99 odst. 2 písm. b) se však v tomhle případě ochranné léčení neuloží, nelze-li vzhledem k osobě pachatele účelu léčení dosáhnout. Soud tedy musí při ukládání léčení závislému pachateli posoudit i

²⁸ K nebezpečnosti: čím vyšší nebezpečí ze strany nepříčetného pachatele hrozí, tím vyšší je možnost omezení jeho osobní svobody - mezi zájmem pachatele na zachování jeho osobní svobody a zájmem společnosti na ochraně před pachatelem tedy musí existovat proporcionalita (viz nález Ústavního soudu č. 166, sv. 35, roč. 2004 – díl IV. Sb. n. a. u. ÚS)

²⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 420, ISBN: 978-80-7478-616-7.

³⁰ Viz rozhodnutí č. 50/83 Sb. rozh. tr.

další aspekty, např. zda je ochoten se léčit, nebo zda a kolikrát podstoupil léčbu v minulosti.

1.5 Další pojmy

Terminologie v oblasti drogové problematiky obsahuje i další pojmy, které jsou pro snadnou orientaci v problematice drog a drogové kriminality velmi důležité. V rámci této diplomové práce budu operovat taktéž s těmito pojmy:

- *abúzus*, tj. zneužívání, resp. nadměrné užívání drogy, které nepříznivě ovlivňuje fyzický i psychický vývoj uživatele drogy, přičemž nemusí nutně vyústit v závislost – rozeznáváme abúzus *s návykem* a *bez návyku*. Podle frekvence užívání abúzus dále dělíme na:

- a) experimentální užívání – jde o jednorázovou zkušenost s určitou OPL, kterou člověk užije maximálně 2-3 krát za život;
- b) rekreační – příležitostné, místy i pravidelné užívání OPL (např. o víkendech), které je sice zakomponováno do uživatelova života, no nepůsobí mu žádné zdravotní nebo jiné problémy;
- c) problémové – jedná se o dlouhodobé a/nebo injekční užívání pouze některých látek (heroin, kokain, metamfetamin), které se projevuje na zdraví uživatele i na jeho sociálním okolí;
- d) závislé – nepřetržité, pravidelné užívání drogy, které je nedílnou součástí života uživatele, určuje jeho další směřování a působí mu závažné zdravotní, psychologické i sociální problémy.³¹

- *drogová scéna*, tj. místo, kde se setkávají uživatelé nezákonných drog a kde obvykle probíhá konečný článek obchodu a distribuce (dealing). Rozlišujeme drogovou scénu

³¹ RADIMECKÝ, J. a kol. *Úvod do adiktologie*. Praha: Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. lékařské fakulty a VFN, Univerzita Karlova Praha, 2007, s. 12, ISBN: 978-80-2399-960-0.

otevřenou (zahrnuje veřejná místa jako např. ulice, parky, náměstí, nádraží), *polootvřenou* (restaurace, bary, kluby) a *uzavřenou* (byty, soukromé kluby a akce).³²

- *harm reduction*, tj. soubor praktických strategií zaměřených na snižování negativních důsledků užívání drog. Jedná se např. o snahy snížit výskyt HIV a hepatitidy typů A,B i C, motivovat uživatele drog ke změně životního stylu, abstinenci a méně rizikovému chování v souvislosti s užíváním drog, a také prevence kriminality.³³

- *obecná kriminalita* – tj. kriminalita, která se ve společnosti vyskytuje nejčastěji. Druhy obecné kriminality, se kterými budu v praktické části své diplomové práce operovat, jsou³⁴:

- a) majetková kriminalita – jedná se o útok proti cizímu majetku a lze jí rozdělit na ty, kterých cílem je obohacení pachatele (např. krádež, zpronevěra), poškození (typicky poškození věřitele, poškození cizí věci) anebo využití trestné činnosti páchané jinou osobou (podílnictví)³⁵;
- b) násilná kriminalita – společným rysem je útok na fyzickou nebo psychickou integritu člověka ve smyslu úmyslného užití fyzického násilí, resp. pohrůžky násilím vůči jiné osobě.³⁶ Zařazujeme sem např. trestný čin loupeže, ublížení na zdraví, porušování domovní svobody a vydírání.
- c) mravnostní kriminalita – charakterizována je svou spjatostí se sexuálním pudem a dále se dělí na kriminalitu sexuální a kriminalitu související s prostitucí. Do této skupiny patří trestný čin znásilnění, kuplířství, pohlavního zneužití a další.³⁷

- *protidrogová politika*, tj. komplexní a koordinovaný soubor preventivních, vzdělávacích, léčebných, sociálních, regulačních, kontrolních a dalších opatření včetně

³² Viz: *Drogy-info.cz: Informační portál o ilegálních a legálních drogách*. Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. Praha: Úřad vlády ČR. Dostupné také z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/drogova_situace/glosar_pojmu/d/drogova_scena>

³³ Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v r. 2001*. Praha: Úřad vlády ČR, 2002, s. 90, ISBN: 80-238-9912-0.

³⁴ Mezi druhy obecné kriminality se zařazuje i kriminalita drogová, která byla podrobněji rozebrána v kapitole 1.3.

³⁵ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol., *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 262-263, ISBN: 80-7357-026-2.

³⁶ NOVOTNÝ, O.; ZAPLETAL, J. a kol., *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 283, ISBN: 80-7357-026-2.

³⁷ NOVOTNÝ, O.; ZAPLETAL, J. a kol., *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 303-304, ISBN: 80-7357-026-2.

vymáhání práva, uskutečňovaný na mezinárodní, národní, krajské a místní úrovni. Konečným cílem je snížení užívání drog a/nebo potencionálního rizika a škod, které mohou jednotlivcům a společnosti v důsledku užívání drog nastat.³⁸

2. Zneužívání drog na území České republiky – historie a současnost

2.1 Období let 1918-1945

Drogy a závislost na nich doprovázejí lidstvo od nepaměti a Česká republika není v tomto ohledu žádnou výjimkou. Důkazy o užívání drog na našem území svědčí o tom, že halucinogeny a hašiš poznali již příslušníci neolitických kmenů³⁹, proto není divu, že ani v dnešní době nejsou návykové látky pro nás ničím cizím.

Po skončení 1. světové války a vzniku první Československé republiky se lidé těžce vyrovnávali s traumaty, které během války prožili. Silná touha po štěstí, duševním klidu a požitcích tak logicky směřovala k nárůstu konzumace omamných látek. Ve dvacátých letech 20. století se zvýšilo užívání kokainu v Německu, odkud se tato droga dostávala ilegálními cestami do většiny evropských zemí, včetně Československa. Zde se kokain záhy rozšířil mezi umělci, pražskou smetánkou, ale překvapivě i mezi pražskými prostitutkami a během tří let se stal nejužívanější drogou v zemi.⁴⁰ Tradičně se užívalo i morfium⁴¹, často v kombinaci s kokainem nebo heroinem. Jednotlivci závislí na morfiu však byli odkázáni na domácí zásoby a falšování lékařských předpisů, protože obchod s touto látkou nebyl zdaleka tak rozšířen jako obchod s podstatně oblíbenějším kokainem. Obchodování s kokainem výrazně napomohla také skutečnost, že území dnešní České republiky mělo už v té době strategický význam při pašování

³⁸ Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Česká protidrogová politika a její koordinace: Historie a současnost*. Praha: Úřad vlády ČR, 2009, s. 2, ISSN: 1214-1089. Dostupné také z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/dokumenty/publikace/zaostreno_na_drogy_200902v2_www.pdf>

³⁹ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, s. 49, ISBN: 978-80-8591-736-9.

⁴⁰ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, s. 54-56, ISBN: 978-80-8591-736-9.

⁴¹ Zejména koncem devatenáctého století, kdy ještě neexistovala ani mezinárodní, ani vnitrostátní legislativa, byly užívání morfinu a léčba závislých morfinistů běžné v celé střední Evropě.

drog do třetích zemí a vzhledem k benevolentní drogové legislativě se stalo úkrytem pro mnoho pašeráků, které následně nebylo možné vydat ke stíhání do zahraničí kvůli klasifikaci obchodování s drogami jako pouhého přestupku.⁴²

2.2 Období let 1945-1989

V průběhu druhé světové války došlo k tzv. *vyčištění* Evropy, a tedy i České republiky, od drog. Boje přerušily vazby mezi Evropou a ostatními světadíly (zejména Asií a Jižní Amerikou, odkud sem drogy proudily v největších množstvích) a pašování se díky přísným hraničním kontrolám stalo extrémně riskantní záležitostí. Opiový zákon, přijatý ještě v období první republiky, spolu s následným postupem úřadů proti ilegálnímu obchodu s drogami, významně přispěl ke snížení počtu uživatelů omamných látek⁴³, logickým důsledkem čehož bylo snížení celkové poptávky po drogách právě v letech 1939-1945. Závislé osoby tak neměly jinou možnost než si od drogy odvyknout.

V období po válce, zejména v 60. a 70. letech, se však drogy začínají ve velké míře znovu objevovat v evropské společnosti.⁴⁴ Československá socialistická republika (ČSSR) se v prvních letech zdála být odolná vůči poválečné drogové expanzi v Evropě. Počáteční spokojenost lidí s novým režimem, uzavřené hranice se Západní Evropou, slabá měna a vízová povinnost nebyly pro obchod s drogami dostatečně přitažlivé. Vzhledem ke své strategické poloze plnilo území dnešní České republiky pouze funkci tranzitní země - vedla tudy tzv. *balkánská drogová cesta* z Turecka do Západní Evropy.⁴⁵ Uživatelé drog tak byli odkázáni pouze na domácí výrobu a získávání prekurzorů ilegální cestou, v důsledku čeho vzrostla ekonomicky motivovaná

⁴² NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, s. 72, ISBN: 978-80-8591-736-9.

⁴³ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, s. 75, ISBN: 978-80-8591-736-9.

⁴⁴ To bylo zapříčiněno nárůstem určitých jevů, např. angažování organizovaného zločinu v oblasti drog, nárůst užívání tvrdých drog na úkor drog měkkých, rozvoj syntetických farmaceutických produktů, které byly původně užívány jako léky, fenomén tzv. *designer drugs*, tj. drog vyráběných na míru tak, aby obsahovaly takové kombinace psychotropních látek, které nejsou uvedeny v seznamech zakázaných látek, šíření drog do nových sociálních a věkových společenských skupin a vrstev, či ekonomizace a politizace drogového problému (viz NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, s. 77-82, ISBN: 978-80-8591-736-9.)

⁴⁵ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, s. 98, ISBN: 978-80-8591-736-9.

kriminalita související s drogami – časté byly krádeže v nemocnicích, loupeže v lékárnách či vloupání do zdravotnických skladů. Díky této situaci se drogy konzumovaly v podstatě jen v rámci jednotlivých uzavřených společenství a drogový obchod jako takový se na našem území prakticky nevyskytoval.

V tomto období se na československé drogové scéně objevily dva zcela nové trendy: *sniffing*⁴⁶ *těkavých látek* a *abúzus léků*. Sniffing se na našem území rozšířil vlivem médií, které informovaly o tomhle asijském trendu tak podrobně, že v podstatě poskytly československé mládeži jakýsi návod k čichání. Kvůli finanční nenáročnosti a široké dostupnosti těkavých látek (zejména éteru, chloroformu, toluenu a acetonu) obsažených v čistících prostředcích, lepidlech, lacích a organických rozpouštědlech dosáhlo čichání až epidemiologických rozměrů a postihovalo zejména nepplnoletou mládež, pro kterou byl tento druh drogy, na rozdíl od alkoholu či jiných nealkoholových drog, lehce dostupný a zákonem povolený.

Abúzus léků byl, vzhledem k již zmíněnému uzavření hranic se Západní Evropou, jednoduchým způsobem, jak se k droze snadno dostat a stejně jako sniffing, i ten nabyl obrovských rozměrů.⁴⁷ Vývoj abúzu probíhal v tzv. vlnách, kdy byl oblíbený a hojně zneužívaný vždy konkrétní druh léku, a postupoval od amfetaminových preparátů přes psychofarmaka, analgetika saridonového typu, antiastmatická kompozita a trankvilizéry zpátky ke klasickým opiátům.⁴⁸ Vznikaly i početné domácí laboratoře, ve kterých se experimentovalo s mícháním tzv. drogových koktejlů, výrobou LSD, braunu či pervitinu.

Braun a pervitin jsou velmi důležitými pojmy české drogové historie, proto bych je ráda rozebrala trochu podrobněji. Braun se na české drogové scéně objevil za socialismu a byl vyráběn podomácku jako náhrada heroinu, který v té době nebyl na území ČSSR dostupný. Zařazujeme ho mezi polysyntetické opioidy - přesněji jde o směs derivátů kodeinu, jejíž hlavní složkou je hydrokodon, který se dal snadno získat

⁴⁶ Českým ekvivalentem slova sniffing je čichání.

⁴⁷ Statistiky vedené od roku 1973 odhalují prudce stoupající počet nealkoholových toxikomanů z 119 v roce 1973 po 7039 v roce 1986. V druhé polovině 80. let se počet evidovaných osob stabilizoval. (Viz NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, s. 107, ISBN: 978-80-8591-736-9.)

⁴⁸ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, s. 102-105, ISBN: 978-80-8591-736-9.

z běžně dostupných léčiv obsahujících kodein. Jeho název je odvozen z německého výrazu *braun*, tj. hnědý – podle typické hnědé barvy roztoku, který se aplikuje nitrožilně. Ve druhé polovině 90. let byl z českého drogové scény vytěsněn znovu dostupným heroinem, avšak i v současnosti se někdy užívá jako náhradní droga při výkyvech heroinového trhu.⁴⁹

Pervitin⁵⁰ se na území ČSSR rozšířil koncem 70. let ze stejného důvodu jako braun, kterým je jeho snadná domácí produkce z volně dostupných léčiv. Pervitin se u nás vyráběl (a dodnes vyrábí) skoro výlučně doma z léků, které obsahují pseudoefedrin. Čistý se vyskytuje ve formě ve vodě rozpustného, bílého mikrokrytalického prášku hořké chuti, bez zápachu. Nekvalitní produkty obsahují zbytky látek používaných při výrobě, což se odráží na zbarvení výsledného produktu – prášek pak bývá nažloutlý, nebo zabarven dohněda či dofialova.⁵¹ Aplikuje se ústy nebo šňupáním, nejčastěji však nitrožilně. Původně sloužil jen jako levnější náhrada za dražší a nedostupný kokain, ale dodnes patří mezi nejrozšířenější a nejužívanější drogy v České republice.

Na závěr této podkapitoly bych se ráda vyjádřila k vskutku zajímavému přístupu tehdejší vlády k drogové situaci – byly totiž patrné tendence tento problém zastírat, bagatelizovat a tvářit se, že problém s drogami československá společnost vůbec nemá. Za jeden z největších problémů považuji to, že již v té době existující seznamy omamných látek často neodpovídaly aktuální situaci v ČSSR a nedoplňovaly se podle aktuálních potřeb, ale s nepřiměřeně dlouhou časovou prodlevou. Patrné to bylo zejména v případě metamfetaminu, který se na české drogové scéně objevil v roce 1977 a v seznamu omamných látek, i navzdory vědomosti státu o jeho škodlivosti a narůstajícímu počtu závislých osob, nefiguroval až do roku 1984.⁵²

⁴⁹ MINAŘÍK, J. Opioidy a opiáty. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup, díl 1*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, s. 159-163, ISBN: 80-86734-05-6.

⁵⁰ Známý i pod názvy perník, péčko nebo piko.

⁵¹ MINAŘÍK, J. Stimulancia. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup, díl 1*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, s. 164-168, ISBN: 80-86734-05-6.

⁵² NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, s. 120, ISBN: 978-80-8591-736-9.

2.3 Období let 1989-2000

Pád komunistického režimu a následný rozpad Sovětského svazu otevřely České republice cestu k Západní Evropě. Se všemi moderními vymoženostmi a pozitivními změnami se do země dostaly i jevy negativní, jako např. organizovaný zločin, praní špinavých peněz a samozřejmě i klasické, v Západní Evropě známé, drogy. Je tak zcela logickým důsledkem, že v průběhu 90. let se na našem trhu postupně ocitly všechny drogy známé ve světě. Největší rozšíření, zejm. ve druhé polovině období, zaznamenalo zneužívání konopí⁵³ a hašiše. V oblasti tvrdých drog se výrazně zvýšila poptávka po pervitinu a došlo i ke změnám ve způsobu jeho užívání – z nitrožilní aplikace přecházejí toxikomani na bezpečnější, nicméně stejně škodlivý způsob, a to šňupání.⁵⁴ Znatelný je návrat k halucinogenním houbám⁵⁵ a pro nezletilou mládež bylo i nadále typické čichání těkavých látek.

Nově se začaly zaznamenávat první případy problémového užívání heroínu. Ten byl v 90. letech jednoznačně nejdražší drogou na českém trhu⁵⁶, a proto není překvapením, že jeho typickými uživateli se stali mladí, dobře vydělávající podnikatelé. V polovině desetiletí však cena heroínu výrazně poklesla⁵⁷, fakticky se dostala na úroveň pervitinu a heroínu tak čím dál, tím častěji propadala i mládež. Nevidaný nárůst, zejména mezi mladými lidmi navštěvujícími house-music kluby, bylo možné sledovat u tanečních drog.⁵⁸ Konzumace tzv. *tripů*⁵⁹ byla brána pouze jako prostředek intenzivnějšího prožití hudby a jsou proto užívány výlučně za tímto účelem – toto benevolentní vnímání bylo (a vlastně dodnes je) dle mého názoru podstatně ovlivněno faktem, že tripy obsahují méně LSD, než ho má tato látka v krystalické formě, a tak k halucinacím jako takovým při požití tripu nedochází tak často jako v případě

⁵³ První medializované zprávy a reportáže o nalezení drogových políček policíí pocházejí již z roku 1991.

⁵⁴ PRESL, J. Současná situace a vývojové trendy v oblasti drogové problematiky v ČR. In BODLÁKOVÁ, I. a kol. *Česká republika ve světě drog: tematický sborník*. 1.vyd. Praha: Koniasch Latin Press, 1995, s. 67, ISBN: 80-85917-06-8.

⁵⁵ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, s. 224-226, ISBN: 978-80-8591-736-9.

⁵⁶ Cena jednoho gramu heroínu v té době odpovídala polovině průměrného měsíčního příjmu v ČR.

⁵⁷ Cca o dvě třetiny oproti původní ceně.

⁵⁸ PRESL, J. Současná situace a vývojové trendy v oblasti drogové problematiky v ČR. In BODLÁKOVÁ, I. a kol. *Česká republika ve světě drog: tematický sborník*. 1.vyd. Praha: Koniasch Latin Press, 1995, s. 67, ISBN: 80-85917-06-8.

⁵⁹ Tripem se rozumí drobný, barevně potištěný papírek napuštěný roztokem obsahujícím účinnou látku LSD-25, tj. diethylamid kyseliny lysergové.

zmíněných krystalů. Konzument většinou pouze pociťuje euforii, změny ve vnímání barev a hudby.

Pozice České republiky se ve sféře nelegálního obchodu s drogami v důsledku otevření státních hranic postupně změnila. Z čistě tranzitní země se v průběhu devadesátých let stala rovněž cílem odbytu drog. Omamné a psychotropní látky sem však nejen proudily, ale značně narůstal i jejich nelegální vývoz, a to zejména českého pervitinu, v zahraničí známého pod pojmem *čeko*.⁶⁰ V tomto období se Česká republika dokonce stala jedním ze tří největších producentů pervitinu na světě. Zajímavým faktem je, že nelegálním obchodem s pervitinem se, na rozdíl od obchodu s ostatními drogami, zabývaly pouze české zločinecké skupiny. Do nelegálního obchodu se nově, kromě zmíněných organizovaných zločineckých skupin, zapojovali i jednotlivci všech společenských vrstev. Dalšími negativními důsledky otevření hranic pak bylo šíření distribuce drog do menších měst a obcí, snižování věku konzumentů drog, nové způsoby ochrany proti trestněprávnímu postihu (zejm. využívání trestněprávně neodpovědných osob k prodeji drog či přesouvání laboratoří na výrobu drog na málo frekventovaná místa) a nárůst výskytu pachatelů-cizinců.⁶¹

Stát si zhoršující se situaci v této oblasti začal uvědomovat a záhy se jí začal i zabývat. Bylo vytvořeno několik speciálních orgánů⁶² a koncepcí⁶³ pro co možná nejefektivnější boj proti drogám a závislosti na nich. Hlavní prioritou se tak stalo snižování nabídky a snižování poptávky. Snižování nabídky mělo spočívat v potlačení nezákonného trhu s drogami a administrativní kontrole legálního trhu s omamnými a psychotropními látkami, včetně prekurzorů. Snižování poptávky pak v účinném léčení závislých osob, propagaci škodlivosti užívání drog a dalších formách prevence. V první polovině 90. let vznikla také různá pracoviště⁶⁴ zabývající se léčbou závislosti na drogách a prevencí. Chybou státu bylo, že se zaměřil pouze na několik nevládních

⁶⁰ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, s. 254, ISBN: 978-80-8591-736-9.

⁶¹ VÁLKOVÁ, H.; KUČHTA, J. a kol., *Základy kriminologie a trestní politiky*, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2005, s. 441, ISBN: 978-80-7400-429-2.

⁶² Např. Komise vlády ČSFR pro narkotika v roce 1990, Meziresortní protidrogová komise vlády v roce 1993 a ve stejném roce v rámci policie i Odbor drog, který se v roce 1995 přeformoval na Národní protidrogovou centrálu.

⁶³ Např. Koncepce a program protidrogové politiky vlády ČR v roce 1993.

⁶⁴ Jedinou státní organizací bylo Národní centrum podpory zdraví, z nevládních organizací se nejvýznamnějšími staly Drop In a Život bez drog.

organizací místo vytvoření celostátní sítě, která by vzájemně doplňovala činnost státních i nestátních zařízení.⁶⁵ Na druhou stranu, velmi moudrým krokem podle mě bylo včasné zavedení programů *harm reduction*, díky kterým v následujícím období přetrvával velmi nízký výskyt HIV infekce mezi injekčními uživateli drog.

2.4 Situace po roce 2000

S nástupem nového milénia se situace v oblasti drog v České republice prakticky vyrovnala stavu v západních zemích Evropy – na našem území jsou celoplošně (jak ve velkých městech, tak i v menších obcích) dostupné veškeré druhy OPL, se kterými obchodují jak jednotlivci, tak velké organizované skupiny. Vývoj užívání tvrdých a měkkých drog se však začíná značně rozcházet – u tvrdých drog pozorujeme postupnou stabilizaci situace a tendence k poklesu užívání, na druhé straně se experimentální a rekreační užívání měkkých drog praktikuje jako nikdy předtím. V důsledku vstupu České republiky do Evropské unie dochází k rozvinutí tzv. *drogové turistiky*⁶⁶ – typický je export domácího pervitinu a import extáze, heroinu či kokainu ze zahraničí. Za povšimnutí stojí také nárůst angažovanosti vietnamské menšiny ve výrobě pervitinu a pěstování konopí a jejich následné distribuci. Domnívám se, že tento trend je možné připsat neúspěšným podnikatelským aktivitám příslušníků této menšiny (zejména v oblasti prodeje padělaného textilu), které nakonec vedly k uchýlení se k nelegální činnosti související s drogami.

Nejoblíbenější omamnou látkou je, zejména mezi mládeží a mladými dospělými, bezpochyby marihuana – jde o sušené květenství a horní lístky ze samičí rostliny konopí, jejichž pryskyřice obsahuje účinnou látku tetrahydrocannabinol (THC).⁶⁷ Již v roce 2001 s ní mělo minimálně jednu zkušenost téměř 50% české populace ve středoškolském věku⁶⁸ a její obliba v dalších letech ještě více narostla. Velká popularita

⁶⁵ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, s. 290-291, ISBN: 978-80-7400-429-2.

⁶⁶ ŠTABLOVÁ, R.; BREJCHA, B. a kol. *Návykové látky a současnost*. Praha: Policejní akademie ČR, 2007, s. 22, ISBN: 80-7251-224-2.

⁶⁷ MIOVSKÝ, M. Konopné drogy. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup, díl 1*. Úřad vlády České republiky, Praha, 2003, s. 174-178, ISBN: 80-86734-05-6.

⁶⁸ Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v r. 2001*. Praha: Úřad vlády ČR, 2002, s. 7, ISBN: 80-238-9912-0. Dostupné také z:

marihuany podle mého názoru velmi úzce souvisí s tím, že jde o drogu měkkou a v porovnání s jinými OPL méně rizikovou, tj. nevytváří se na ní fyzická závislost a tím pádem je pro její uživatele snadné konzumovat jí pouze rekreačně. Takové rekreační užívání s sebou nese méně nežádoucích účinků, než konzumace jiných OPL. Na rozdíl od alkoholu se jen málo lidí po požití marihuany chová agresivně a druhý den ráno po její konzumaci není doprovázeno nepříjemnými stavy – není proto divu, že v posledních letech možno pozorovat nový trend, kdy mladí lidé místo víkendového popíjení alkoholu dávají přednost víkendovému kouření cigaret z marihuany. Navíc, pro nezletilou mládež je také snadněji dostupná než zmíněný alkohol. V souvislosti s marihuanou můžeme také sledovat změny ve vnímání této omamné látky u části české veřejnosti – represivní postoj nově nahrazuje tolerance (zejména) medicínského využití marihuany a pěstování pro vlastní spotřebu.⁶⁹

Druhou nejčastěji užívanou drogou se stává extáze, která je, stejně jako marihuana, užívána experimentálně a rekreačně a nemá pověst vysloveně škodlivé drogy. Užívání extáze, resp. jiných tanečních drog, se již nepojí pouze s alternativní hudební scénou, jak tomu bylo v 90. letech, ale stává se součástí běžného nočního života.⁷⁰ V roce 2012 jí však v pomyslné tabulce na druhém místě vystřídal halucinogenní houby.⁷¹ Čichání těkavých látek se i nadále věnuje zejména mládež ze sociálně slabších rodin.

Z tvrdých drog přetrvává oblíbenost pervitinu, který je navíc snadno dostupný. Co se týče jeho produkce, převládá malovýroba výlučně v České republice. Od roku 2009 je však možné pozorovat nárůst individuálního dovozu léků ze zahraničí (zejm.

<http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocní_zpravy/vyrocní_zprava_o_stavu_ve_vecech_drog_v_cr_v_r_2001>

⁶⁹ Výzkum z roku 2007 zjistil, že v letech 1997 až 2007 se počet osob, které podporují legalizaci marihuany, zdvojnásobil (Viz Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v r. 2007*. Praha: Úřad vlády ČR, 2008, s. 4, ISBN: 978-80-87041-46-8.

Dostupné také z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocní_zpravy/vyrocní_zprava_o_stavu_ve_vecech_drog_v_cr_v_r_2007>

⁷⁰ Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v r. 2002*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003, s. 62, ISBN: 80-86734-06-4. Dostupné také z:

<http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocní_zpravy/vyrocní_zprava_o_stavu_ve_vecech_drog_v_cr_v_r_2002>

⁷¹ Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v r. 2012*. Praha: Úřad vlády ČR, 2013, s. 2, ISBN: 978-80-7440-077-3.

Dostupné také z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocní_zpravy/vyrocní_zprava_o_stavu_ve_vecech_drog_v_cr_v_r_2012>

Polska) – jde o důsledek omezení volného prodeje léků obsahujících pseudoefedrin, ze kterého se pervitin vyrábí.⁷² Užívání pervitinu (a rovněž i heroinu) bylo do roku 2008 možno považovat za stabilizované, avšak po zmíněném roce zaznamenáváme nárůst problémových uživatelů této drogy.⁷³

Nově se objevují početné případy užívání opiátu *Subutex*® a různých *designer drugs*. *Subutex*® se tradičně používá při substituční léčbě závislosti na heroinu a čím dál, tím častěji se objevuje na černém trhu, zejména v Praze. Jako problematický aspekt zde vidím možnost předepisovat *Subutex*® kterýmkoliv lékařem bez ohledu na specializaci. Paradoxem je, že se na něm stávají závislími i lidé, kteří heroin předtím nikdy neužívali a výjimečným v těchto případech není ani injekční způsob aplikace látky.⁷⁴ *Designer drugs*, které nejsou uvedeny v seznamech OPL, si experimentátoři nejčastěji objednávají ze zahraničních internetových stránek, zájem je v posledních letech například o halucinogen metocin. Velkým rizikem u těchto látek je, že jejich účinky na lidský organismus nejsou dostatečně prozkoumány a zneuživatel těchto látek tak nemůže nikdy přesně odhadnout, jaký účinek na něho droga bude po konzumaci mít.

Z epidemiologických studií navíc vyplývá, že i přes všechna v minulosti přijatá a realizovaná opatření se počet osob experimentujících s drogami nebo na drogách závislých nesnižuje, právě naopak – celkový počet problémových uživatelů se od roku 2006 pravidelně zvyšuje.⁷⁵ Proto se vláda od roku 2001 snaží na tuto situaci reagovat vydáváním *Národních strategií protidrogové politiky*, jejichž úkolem je definovat základní východiska a směry řešení problematiky užívání drog.

⁷² Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v r. 2008*. Praha: Úřad vlády ČR, 2009, s. 2, ISBN: 978-80-87041-99-4.

Dostupné také z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocní_zpravy/vyrocní_zprava_o_stavu_ve_věcech_drog_v_cr_v_r_2008>

⁷³ V roce 2008 bylo evidováno 21 200 problémových uživatelů pervitinu, v roce 2009 už 25 300 a v roce 2012 až 30 700. (Viz Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Situace ve věcech drog v České republice v roce 2012*. Praha: Úřad vlády ČR, 2013, s. 8.)

⁷⁴ Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v r. 2004*. Praha: Úřad vlády ČR, 2005, s. 33, ISBN:80-86734-99-4. Dostupné také z:

<http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocní_zpravy/vyrocní_zprava_o_stavu_ve_věcech_drog_v_cr_v_r_2004>

⁷⁵ Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Situace ve věcech drog v České republice v roce 2012*. Úřad vlády ČR, 2013, s. 8.

2.5 Aktuální strategie protidrogové politiky

Národní strategie protidrogové politiky 2010 – 2018 plynule navazuje na předchozí strategii a vychází rovněž z *Protidrogové strategie EU 2005 – 2012* a *Protidrogového akčního plánu EU na období 2009 – 2012*. Protidrogová politika ČR v tomto období stojí na následujících šesti principech:

- a) respektování a uplatňování společných evropských hodnot;
- b) vzájemné propojení a koordinace řešení problémů souvisejících s užíváním legálních i nelegálních drog;
- c) dlouhodobé a komplexní plánování řešení drogového problému;
- d) realistické rozhodování na základě ověřených dat a hodnocení efektivity použitých opatření;
- e) racionální financování opatření protidrogové politiky a zaručení kvality služeb;
- f) partnerství veřejné správy a občanské společnosti a společný postup.⁷⁶

V minulosti byly tyto strategie protidrogové politiky vydávané na středně dlouhé období čtyř let. Aktuální protidrogová strategie je však vypracována na období devíti let, čímž reaguje na požadavek dlouhodobé kontinuity protidrogové politiky vlády. Její základní pilíře tvoří i nadále primární prevence, léčba a sociální začleňování, snižování rizik spojených s užíváním drog a snižování dostupnosti drog.

Cílem prvního pilíře, tj. primární prevence, je motivovat mladé lidi k životu bez drog, nebo alespoň posunout věkovou hranici osob, které začínají experimentovat s drogami, směrem nahoru. Pokud již osoby s experimentálním anebo rekreačním užíváním drog začaly, klade si strategie za cíl motivovat je k návratu k životnímu stylu bez drog. Druhý pilíř tvoří léčba a sociální začleňování, které se zaměřují na uživatele problémové a závislé, s cílem pomoci jim zbavit se závislosti, zlepšit jejich celkové zdraví a zmírnit negativní zdravotní a sociální dopady vzniklé v důsledku jejich

⁷⁶ Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018*. Praha: Úřad vlády ČR, 2011, s. 15, ISBN: 978-80-7440-045-2. Dostupné také z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/drogova_situace/protidrogova_politika_v_cr/narodni_strategie_protidrogove_politiky_na_obdobi_2010_az_2018>

závislosti. Třetím pilířem je snižování rizik spojených s užíváním drog, tj. aplikace programů *harm reduction*. Posledním, čtvrtým, pilířem je snižování dostupnosti drog, jehož praktické uplatnění by mělo probíhat především v oblasti práva. Cílem je zefektivnit využívání existujících legislativních nástrojů tak, aby došlo k omezení dostupnosti legálních i nelegálních drog (zejména pro děti a mládež), větší regulaci a kontrole trhu s OPL a prekurzory, zamezení páchání drogových trestných činů a zmírnění majetkových i nemajetkových škod vzniklých osobám a společnosti v důsledku páchání drogové kriminality.⁷⁷

Realizace strategie probíhá na základě akčních plánů, které rozdělují období let 2010 až 2018 na tři stejně dlouhé časové úseky. Aktuálně se národní protidrogová politika řídí druhým *Akčním plánem realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2013 až 2015* (Akční plán), který stanovuje několik priorit, kterým se hodlá v uvedeném období věnovat. První z nich je snížení míry užívání marihuany mezi mladými lidmi, a na vedoucí místo je zařazena z toho důvodu, že se jedná o cíl, který se nepodařilo naplnit v předchozím akčním plánu. Akční plán zdůrazňuje nutnost zavedení screeningů⁷⁸ a dalších praktických intervencí do různých prostředí, jako jsou např. školy a lékaři, a přispět tak k včasné prevenci.

Druhým problémem je vysoká míra problémového užívání pervitinu a opiátů, kterým se rovněž zabýval již předchozí akční plán. V roce 2009 proběhlo zpřísnění režimu nakládání s léky obsahujícími efedrin a pseudoefedrin formou novely zákona o návykových látkách, avšak tuto novelu nepovažují za příliš zdařilou vzhledem k tomu, že poukázala na nedostatek koordinace se sousedními zeměmi v oblasti boje proti drogám. Jak dokládá i Akční plán, v průběhu let 2010 až 2012 se sice podařilo regulovat dostupnost prekurzorů pro výrobu pervitinu a prodej léků s obsahem těchto látek skutečně klesl, ale zároveň se prudce zvýšil dovoz léku obsahujících pseudoefedrin ze

⁷⁷ Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018*. Praha: Úřad vlády ČR, 2011, s. 19, ISBN: 978-80-7440-045-2. Dostupné také z: http://www.drogy-info.cz/index.php/drogova_situace/protidrogova_politika_v_cr/narodni_strategie_protidrogove_politiky_na_obdobi_2010_az_2018>

⁷⁸ Jedná se o metodu vyhledávání časových forem určitých rizik v populaci. Výsledkem je roztřídění osob do skupin s pravděpodobnou přítomností hledaného znaku, s pravděpodobnou absencí tohoto znaku, a na skupinu, kde o přítomnosti, resp. nepřítomnosti nelze jednoznačně rozhodnout. (viz BLATNÍKOVÁ, Š.; NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2008, str. 73, ISBN: 978-80-7338-075-5. Dostupné také z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/350.pdf>>)

zahraničí, zejména z Polska, kde prodej těchto léků zákonem regulován není. Hlavním cílem současného akčního plánu v této oblasti tedy je (na rozdíl od regulace, která se ukázala být z praktického hlediska neúčinnou) posílení mezinárodní spolupráce při omezení dostupnosti těchto léčiv.⁷⁹ Domnívám se, že až při nalezení mezinárodně akceptovatelného řešení bude možné považovat reformu z roku 2009 za skutečně funkční a účinnou.

Poslední prioritou související s drogami⁸⁰, je pokračovat v reformě financování protidrogové politiky, které je nyní velmi zastaralé a nepraktické. V období prvního akčního plánu došlo pouze k vytvoření nového konceptu adiktologických služeb, které by měly být uživatelům drog poskytovány, a k definování konkrétních adiktologických výkonů. Řešení problému financování, který s těmito změnami úzce souvisí, se proto přesunulo na období současného akčního plánu. Provést reformu financování protidrogové politiky je nyní klíčovým úkolem, a to zejména z důvodu omezování finančních prostředků ve veřejných rozpočtech, ke kterému v současnosti dochází.

3. Zneužívání drog a kriminalita a jejich vzájemný vztah

3.1 Teorie a modely vztahu mezi zneužíváním drog a kriminalitou

Vztah mezi zneužíváním drog a kriminalitou je tématem, které je (zejména v zahraničí) již dlouhá léta předmětem mnoha teoretických prací i praktických výzkumů. Definovat ho je však mnohem náročnější, než by se na první pohled mohlo zdát – je nutné si uvědomit, že jak zneužívání drog, tak páchaní trestné činnosti mohou být vyvolány i ovlivněny mnohými faktory a v některých situacích je v podstatě nemožné jednoznačně určit, zda zneužívání drog přímo vedlo ke spáchání určitého trestného činu nebo opačně, zda kriminální minulost pachatele přímo způsobila jeho následnou závislost na drogách. Jisté je, že ve srovnání s obecnou populací se u pachatelů trestných činů mnohem více vyskytuje užívání drog a častými pachateli

⁷⁹ Sekretariát rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky. *Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2013 až 2015*. Praha: Úřad vlády ČR, 2013, s. 6. Dostupné také z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/media/akcni_plan_2013_2015.pdf

⁸⁰ Akční plán obsahuje i čtvrtou prioritu, která se zaměřuje na boj s nadměrným užíváním alkoholu. Vzhledem k tomu, že se v rámci této diplomové práce věnuji pouze drogám ve smyslu zákona o návykových látkách, rozhodla jsem se tuto čtvrtou prioritu blíže nezepisovat.

trestných činů jsou právě problémoví uživatelé drog.⁸¹ Na druhou stranu, mnoho pachatelů trestných činů nikdy drogy neužívalo, stejně jako mnoho uživatelů drog nikdy nespáchalo žádný trestný čin.⁸²

3.1.1 Statistická návaznost a příčinná souvislost

Bennett a Hollowayová odkazují na literaturu, kde se v rámci vztahu mezi drogami a kriminalitou operuje se dvěma teoriemi: teorií statistické návaznosti a teorií příčinné souvislosti.⁸³

Statistická návaznost vysvětluje vztah mezi drogami a kriminalitou tak, že v případě, že nalezneme jednu z proměnných, měla by nás tato proměnná přivést k další. Ve prospěch této teorie svědčí množství provedených praktických výzkumů v různých státech světa, které prokázaly spojitost mezi drogami a kriminalitou. Jedním z těchto výzkumů byl např. i výzkum Bennetta a Hollowayové ve spolupráci s Farringtonem – jejich analýza celkem třiceti studií ukázala, že pravděpodobnost spáchání trestného činu je u osob závislých na drogách 2,8 až 3,8 krát vyšší, než u osob nezneužívající žádné drogy.⁸⁴

Příčinná souvislost již operuje s něčím víc, než s pouhou statistickou návazností, a to s principem, že příčina musí předcházet následku a následek musí být produktem příčiny. Zneužívání drog tedy podle této teorie vede ke kriminalitě pouze tehdy, je-li kriminalita jedním z následků zneužívání drog.⁸⁵ Při zjišťování přítomnosti příčinné

⁸¹ EMCDDA, *Drogy a kriminalita – složitý vztah*. Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, 2007. Dostupné také z: <<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index36331EN.html>>

⁸² Toto tvrzení samozřejmě počítá s výjimkou ohledně páchaní drogových trestných činů, kterých se pachatelé v některých zemích dopouštějí nejen nakládáním s OPL a jedy, ale i samotným užíváním či držením těchto látek pro vlastní spotřebu.

⁸³ BENNETT, T.; HOLLOWAY, K. *Understanding drugs, alcohol and crime*. Berkshire, England: Open University Press, 2005, s. 75, ISBN: 978-0335-21258-3.

⁸⁴ BENNETT, T.; HOLLOWAY, K.; FARRINGTON, D. The statistical association between drug misuse and crime: A meta-analysis. In *Aggression and Violent Behavior*. Wiley Periodicals Inc., 2008, Vol 13, No. 2, str. 107-112.

⁸⁵ BENNETT, T.; HOLLOWAY, K. *Understanding drugs, alcohol and crime*. Berkshire, England: Open University Press, 2005, s. 75, ISBN: 978-0335-21258-3.

souvislosti se autoři opírají o teorii Mosera a Kaltona⁸⁶, která rozeznává celkem tři relevantní důkazy k prokázání přítomnosti příčinné souvislosti:

- a) příčinná souvislost musí existovat mezi relevantními proměnnými;
- b) z příčinné souvislosti musí být zřejmé, že příčina nastala před následkem;
- c) příčinná souvislost zde musí být přítomna i v případě, že se objeví a působí další proměnné.

3.1.2 Základní modely kauzality

White a Gorman definují vztah mezi zneužíváním drog a kriminalitou prostřednictvím třech základních modelů kauzality, které jsou vyjádřeny následovně:

- a) zneužívání drog vede k páčání trestné činnosti;
- b) páčání trestné činnosti vede k zneužívání drog;
- c) vztah mezi zneužíváním drog a páčáním trestné činnosti je buď náhodný, anebo je výsledkem určitých společných příčin.⁸⁷

Pro každý z uvedených modelů existují praktické důkazy, které jej podporují. První model, tedy že zneužívání drog vede ke kriminalitě, je možné si velmi jednoduše představit například v situaci, kdy se problémový uživatel drog ocitne ve finanční nouzi a rozhodne se získat finanční prostředky pro nákup další dávky drogy spácháním trestné činnosti. Důkazem z praxe, který potvrzuje druhý model, je situace, kdy se osoba páčající trestnou činnost pohybuje v prostředí, ve kterém je zneužívání drog běžné – finanční výnosy z páčání trestné činnosti proto bývají často investované do nákupu drog. Poslední model předpokládá, že zneužívání drog a páčání trestné činnosti nejsou přímo propojeny. Příkládá se k názoru, že oba sdílejí pouze určité společné proměnné, které ve výsledku vedou u určité osoby jak k zneužívání drog, tak k páčání trestné

⁸⁶ MOSER, C.A.; KALTON, G. *Survey Methods in Social Investigation*. Aldershot: Ashgate Dartmouth, 1993, ISBN: 978-1-85521-472-9.

⁸⁷ WHITE, H.R.; GORMAN, D.M. Dynamics of the Drug-Crime Relationship. In LAFEE, G. *Criminal Justice 2000 Vol.1: The Nature of Crime Continuity and Change*. Washington DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs 2000, s. 170.

činnosti, např. nevhodné sociální prostředí, ve kterém osoba vyrostla, problémy ve výchově, nízké dosažené vzdělání nebo omezené možnosti uplatnění ve společnosti.

3.1.3 Goldsteinův tripartitní konceptuální rámec

Kriminolog Goldstein je autorem jednoho z prvních schémat vztahu mezi zneužíváním drog a pácháním kriminality, které tvoří tři modely – psychofarmakologický, ekonomicko-kompulzivní a systémový.

Podle psychofarmakologického modelu může působení určitých drog (např. stimulantů a barbiturátů) na mozek člověka vést až ke spáchání trestného činu tím, že droga přímo vytváří impuls ke spáchání trestného činu. Osoba pod dlouhodobým nebo krátkodobým vlivem drogy se může chovat násilně, podrážděně nebo iracionálně.⁸⁸ Užití drogy pak může vyvolat rozhodnutí spáchat např. riskantní loupež, o kterou by se pachatel za normálních okolností vůbec nepokusil. Kriminalita se v rámci tohoto modelu chápe jako negativní následek, který může nastat po užití drogy. Tuto teorii podporují zejména ti, kteří prosazují přísnější regulace distribuce a nakládání s OPL – zdůrazňují možnost negativního působení těchto látek na mozek a úsudek, a z toho plynoucí nebezpečí páchání trestné činnosti, čemuž by se přísnějšími regulacemi OPL mohlo předejít.⁸⁹ Velkým problémem psychofarmakologického modelu zůstává i v dnešní době fakt, že zjistit, zda to byl právě účinek drogy, který pachatele vedl k rozhodnutí spáchat trestný čin, je zpravidla velmi obtížné.

Ekonomicko-kompulzivní model je postaven na myšlence, že uživatelé drog jsou nuceni páchat trestnou činnost z ekonomických důvodů, tj. kvůli vysokým cenám drog na drogovém trhu. Tím pádem se k této kriminální aktivitě budou uchylovat zejména problémoví uživatelé kokainu – tato droga se totiž vyznačuje nejvyšší cenou na drogovém trhu. K páchání tohoto typu kriminality však inklinují i osoby závislé na heroinu z důvodu rychlého vzniku závislosti a rychle se zvyšující toleranci vůči této droze. Zvýšená tolerance vede k postupnému zvyšování dávek a tedy logicky i k vyšším

⁸⁸ GOLDSTEIN, P. The Drugs/Violence Nexus: A Tripartite Conceptual Framework. *Journal of Drug Issues* 15. 1985, s. 494.

⁸⁹ STEVENS, A., TRACE, M., BEWLEY-TAYLOR, D. *Reducing Drug Related Crime: an overview of the global evidence, Report 5*. Witley: Beckley Foundation, 2005, s. 2. Dostupné také z: <http://reformdrugpolicy.com/wp-content/uploads/2011/09/reportfive1.pdf>

finančním výdajům, které po určité době osoba již nezvládá pokrývat legálním způsobem. Tuto teorii podporují jak zastánci přístupu kladoucího důraz na snížení nabídky (jakožto prostředku vedoucího ke snížení užívání), tak i ti, kteří tvrdí, že snížení nabídky vede k umělému zvýšení cen drog a tím pádem i k vyšší zločinnosti.⁹⁰ Negativum ekonomicko-kompulzivního modelu vidím v jeho zjednodušenosti – nepřihlíží totiž k zcela opačné situaci. I dobrá finanční situace může pachatele vést ke zneužívání drog a následné závislosti na droze, a to právě z toho důvodu, že si jí uživatel může kdykoliv bez větších problémů opatřit.

Poslední z modelů, systémový, není podmíněný zneužíváním OPL, ale předpokládá, že systém distribuce a užívání drog je nerozlučně spjat s pácháním násilné trestné činnosti, ke které patří např. násilné střety dealerů v rámci vymezení teritorií, napadení a vraždy spáchané v rámci dealerské hierarchie, eliminace informátorů nebo tresty za prodlení se splácením dluhů.⁹¹ Tento model prosazují ti, co tvrdí, že ne drogy, ale jejich zákaz vede ke kriminalitě.⁹² Drogy jsou tedy v tomto pojetí chápány jako zboží, s jehož obstaráním se pojí určité riziko a kvůli němuž trestná činnost v první řadě vzniká.

Nezávisle na Goldsteinově konceptuálním rámci (který je často kritizován jako neúplný a příliš jednoduchý) existuje teorie, která tvrdí, že mezi drogami a kriminalitou není vůbec žádný vztah, resp. že jde pouze o vztah nepřímý. Několik portugalských studií dospělo k závěru, že mezi zneužíváním drog a pácháním trestné činnosti není žádná příčinná souvislost, ale mají společné pouze jisté faktory (zejména sociální), které způsobují, že určité osoby více inklinují k abúzu drog i k páchání kriminality.⁹³

Na Goldsteinově teorii staví i definice pojmu trestná činnost související s drogami, který přinesla EMCDDA. Pro porušování protidrogových (a s nimi

⁹⁰ STEVENS, A., TRACE, M., BEWLEY-TAYLOR, D. *Reducing Drug Related Crime: an overview of the global evidence, Report 5*. Witley: Beckley Foundation, 2005, s. 2. Dostupné také z: <<http://reformdrugpolicy.com/wp-content/uploads/2011/09/reportfive1.pdf>>

⁹¹ GOLDSTEIN, P. The Drugs/Violence Nexus: A Tripartite Conceptual Framework. *Journal of Drug Issues* 15. 1985, s. 496

⁹² STEVENS, A., TRACE, M., BEWLEY-TAYLOR, D. *Reducing Drug Related Crime: an overview of the global evidence, Report 5*. Witley: Beckley Foundation, 2005, s. 2. Dostupné také z: <<http://reformdrugpolicy.com/wp-content/uploads/2011/09/reportfive1.pdf>>

⁹³ STEVENS, A., TRACE, M., BEWLEY-TAYLOR, D. *Reducing Drug Related Crime: an overview of the global evidence, Report 5*. Witley: Beckley Foundation, 2005, s. 2. Dostupné také z: <<http://reformdrugpolicy.com/wp-content/uploads/2011/09/reportfive1.pdf>>

souvisejících) zákonů však vytvořila samostatnou, čtvrtou kategorii. V rámci českého právního řádu se jedná, jak jsem již uvedla, pouze o trestné činy uvedené v §§ 283 - 289 TZ, ale v jiných zemích se do této skupiny zařazují i samostatné trestné činy spočívající v nedovoleném nakládání s prekurzory či praní špinavých peněz získaných obchodem s drogami.⁹⁴

3.2 Nejnovější výzkumy zkoumající vztah mezi zneužíváním drog a kriminalitou

3.2.1 Bangladéšský výzkum

Khan a Rahman z bangladéšské univerzity Jagannath publikovali v roce 2013 výzkum zaměřený na prozkoumání vztahu mezi závislostí na drogách a kriminálním chováním mladých lidí z Bangladéše a reagovali tak právě na skutečnost, že o tomhle tématu existuje v bangladéšských vědeckých kruzích několik teoretických materiálů, ale žádná praktická studie, která by tyto teoretické poznatky potvrdila, či naopak vyvracela. Navíc, v Bangladéši bylo v posledních letech za užívání drog zatčeno mnohem více mladých lidí, než kdykoliv předtím a průměrný věk drogově závislých činil v době výzkumu 22 let.⁹⁵ Autoři výzkumu vycházeli z toho, že podle literatury je se zneužíváním cenově těžko dostupných OPL (např. heroin, kokain) spojováno páchaní kriminality zaměřené především na obstarávání finančních prostředků na nákup těchto OPL. Na druhou stranu však připouští, že s některými OPL se naopak nespojují žádné konkrétní trestné činy. Další kriminalita páchaná v souvislosti se závislostí na OPL podle nich zahrnuje trestné činy korupce, zpronevěry, podvodu nebo praní špinavých peněz, které souvisejí s nelegálním obchodováním s OPL.

Výzkum probíhal formou rozhovorů a účastnilo se jej 182 osob závislých na OPL, z nichž byli téměř všichni mužského pohlaví, dvě třetiny respondentů byly

⁹⁴ ZEMAN, P. Drogy, kriminalita, represe – spojené nádoby nebo začarovaný kruh? In SCHEINOST, M. a kol. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 151, ISBN: 978-80-7338-096-0. Dostupné také z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/371.pdf>>

⁹⁵ KHAN, T.H.; RAHMAN, Z. Drug-Crime Nexus Explored: A Study on the Youths of Selected Urban Areas in Munshiganj District, Bangladesh. *Developing Country Studies*. 2013, Vol.3, No.9, s. 69-78, ISSN: 2225-0565.

Dostupné také z: <<http://www.iiste.org/Journals/index.php/DCS/article/view/7605/7700>>

svobodné (nesezdané) a čtvrtina žila ve svazku manželském. Více než polovina respondentů v době výzkumu studovala. Pokud jde o rodinné poměry, téměř dvě třetiny respondentů pocházely z úplné rodiny. Nejrozšířenější drogou mezi účastníky byla jednoznačně Ya Ba⁹⁶, k zneužívání které se přiznalo až 96% respondentů. 89% respondentů užívá podle studie fencidil⁹⁷, 67% marihuanu a 45% heroin.⁹⁸

Z výsledků výzkumu vyplynuly zajímavé poznatky. Dvě třetiny dotázaných se přiznaly, že důvodem pro jejich zapojení do kriminálních aktivit je možnost obstat si následně další dávku drogy; zbytek respondentů tvrdil, že i když jsou na OPL závislí, tak trestnou činnost vůbec nepáchají, nebo že u nich užívání drog s pácháním trestné činnosti nijak nesouvisí. Autoři výzkumu vyslovili názor, že počet odpovědí vylučujících páchání jakékoliv kriminality, resp. vylučujících jakýkoliv vztah mezi zneužíváním drog a pácháním kriminality je tak vysoký, že naznačuje, že zneužívání drog nemusí činit uživatele drog více náchylnými k páchání kriminality, než lidi bez závislosti na OPL. U těch, kteří vzájemný vztah mezi zneužíváním drog a pácháním kriminality potvrdili, se autoři shodli na tom, že zneužívání drog může být pouze jedním z mnoha faktorů, které nutí osobu se závislostí na OPL k tomu, aby se uchýlila k páchání trestné činnosti.

Co se týče typů trestných činů, které respondenti páchali, většina z nich inklinovala k páchání majetkové kriminality a obchodování s drogami, tj. k činnostem, ze kterých mohou dosáhnout finanční prospěch, který následně použijí na nákup drogy. Více než polovina z nich spáchala alespoň jednou v životě i tzv. *crime against the person*.⁹⁹ Zároveň se autorům potvrdila hypotéza, že osoby závislé na heroinu, marihuaně a fencidilu páchají zejména majetkovou trestnou činnost – přiznaly se k tomu tři čtvrtiny z nich. Téměř dvě třetiny uživatelů stimulantu Ya Ba inklinovaly

⁹⁶ Jde o tablety nasládlé chuti obsahující směs metamfetaminu a kofeinu. Původně se podávaly koňům s cílem posílit jejich výkonnost, např. při tahání vozů do strmých kopců. Tablety se užívají buď orálně, nebo se rozpustí na alobalu nad ohněm a inhalují se výpary, které se z rozpouštěných tablet uvolňují. V Bangladéši je tato droga velice populární od roku 2006.

⁹⁷ Jedná se o sirup proti kašli obsahující kodein a pseudoefedrin.

⁹⁸ KHAN, T.H.; RAHMAN, Z. Drug-Crime Nexus Explored: A Study on the Youths of Selected Urban Areas in Munshiganj District, Bangladesh. *Developing Country Studies*. 2013, Vol.3, No.9, s. 69-78, ISSN: 2225-0565.

Dostupné také z: < <http://www.iiste.org/Journals/index.php/DCS/article/view/7605/7700>>

⁹⁹ V právním systému common law odpovídají *crimes against the person* trestným činům proti životu a zdraví, trestným činům proti svobodě a trestným činům narušujícím soužití lidí, ale i některým trestným činům proti rodině a dětem.

spíše k páčání *crimes against the person*. Drogovou trestnou činností páčali zejména lidé závislí na Ya Ba a fencidilu, konkrétně šlo o 89% z nich.¹⁰⁰

3.2.2 Kanadský výzkum

V roce 2011 byl v Kanadě publikován výzkum založený na Goldsteinově názoru, že pachatelé kriminality častokrát jednájí pod vlivem OPL. Ternesová a Johnsonová tuto tezi prozkoumaly na vzorku 10.845 pachatelů - mužů ve výkonu federálního trestu v období let 2002 až 2009, kteří vyplnili dotazník počítačového vyhodnocování drogových závislostí.¹⁰¹ Na základě předchozích výzkumů autorky předpokládaly, že zneužívání nealkoholových drog bude spojeno především s tzv. opatrovací kriminalitou. Výsledky výzkumu zaměřeného na kriminalitu páchanou pod vlivem OPL přinesly následující poznatky: téměř polovina respondentů přiznala, že v době spáchání trestného činu, za který byli odsouzeni, byli pod vlivem OPL (někteří z nich jich byli pod vlivem OPL i alkoholu). Nezávisle na typu OPL, který pachatelé v den spáchání trestního činu užívali, platilo, že až 82% z nich spáchalo trestný čin, který můžeme zařadit do tzv. opatrovací kriminality, a jedna třetina se jich přiznala ke spáchání násilného trestného činu. Co se konkrétních trestných činů týče, u dotazovaných vedl trestný čin krádeže nebo podvodu, který spáchala téměř polovina z nich. Následován byl trestným činem loupeže, ke kterému se jich přiznala třetina a drogovými trestnými činy, které v minulosti spáchala pětina dotazovaných. Výzkumnému týmu se tedy potvrdila hypotéza, kterou si na začátku stanovil. Autorky vidí přínos provedeného výzkumu zejména v potvrzení teoretických znalostí, které mohou následně orgány činné v trestním řízení využít při použití nápravných intervencí vůči pachatelům závislým na OPL.

¹⁰⁰ KHAN, T.H.; RAHMAN, Z. Drug-Crime Nexus Explored: A Study on the Youths of Selected Urban Areas in Munshiganj District, Bangladesh. *Developing Country Studies*. 2013, Vol.3, No.9, s. 69-78, ISSN: 2225-0565.

Dostupné také z: <<http://www.iiste.org/Journals/index.php/DCS/article/view/7605/7700>>

¹⁰¹ TERNES, M.; JOHNSON, S. *Linking Type of Substance Use and Type of Crime in Male Offenders*. Correctional Service Canada, 2011. Dostupné také z: <<http://www.csc-scc.gc.ca/research/005008-rs11-06-eng.shtml>>

3.2.3 Západoaustralský výzkum

V listopadu 2010 byly v Západní Austrálii publikovány výsledky více než desetiletí trvajících výzkumu, zaměřeného kromě jiného i na vztah mezi zneužíváním určitých OPL (konkrétně se jednalo o heroin, amfetaminy a marihuanu) a kriminalitou v Západní Austrálii. Výzkum probíhal v letech 1998 až 2009, přičemž potřebná data byla získávána početným výzkumným týmem z mnoha různých zdrojů.¹⁰²

Výzkum se v rámci vztahu mezi zneužíváním OPL a kriminalitou zaměřil pouze na některé druhy kriminality, a to na kriminalitu proti majetku, na tzv. *crimes against the person* a drogovou trestnou činnost. Do samostatné podskupiny byl vyčleněn trestný čin krádeže vloupáním. Z výzkumu vyplynulo, že ve zkoumaném období byly trestné činy proti majetku páčány jak osobami zneužívajícími jak heroin, tak amfetaminy. U uživatelů heroinu však byly vyzorovány tendence páchat uvedený typ kriminality mnohem častěji, než u pachatelů zneužívajících amfetaminy. Tzv. *crimes against the person* páchaly téměř výlučně osoby zneužívající amfetaminy, u osob závislých na heroinu a marihuaně naopak nebyly vyzorovány tendence páchat tento typ kriminality. U páchání krádeží vloupáním výrazně dominovaly osoby závislé na heroinu a drogová trestná činnost souvisela zejména se zneužíváním marihuany, což je vzhledem k rozšířenému užívání a nakládání s touto látkou zcela pochopitelné.¹⁰³

¹⁰² Data poskytly např. Západoaustralská policie, Západoaustralská univerzita či Australský kriminologický institut, a čerpalo se i z databází Národního informačního systému koronerů nebo Národního monitorovacího systému pro ohlašování nezákonných drog.

¹⁰³ HAYNES, R. et al. Drug trends and crime tacking: Relationships between indices of heroin, amphetamine and cannabis use and crime. *Drug and Alcohol Monograph: Number 6*. Perth: Drug and Alcohol Office, 2010.

Dostupný také z :

<http://www.dao.health.wa.gov.au/DesktopModules/Bring2mind/DMX/Download.aspx?Command=Core_Download&EntryId=62&PortalId=0&TabId=211>

4. Koncept kriminální kariéry

4.1 Pojem kriminální kariéry a její význam

Kořeny samotného konceptu kriminální kariéry sahají do první poloviny dvacátého století, nicméně jeho větší rozvoj nastává až po roce 1986, kdy byl americkou Národní akademií věd vytvořen Panel pro výzkum kriminálních kariér jako reakce na prudký nárůst páchaní kriminality a stejně prudký nárůst počtu osob odsouzených za páchaní trestné činnosti.¹⁰⁴ Slovníková definice pojmu kariéra obsahuje dva rozdílné koncepty – první chápe kariéru jako směřování nebo pokrok v životě jednotlivce, druhý jako způsob, jakým si jednotlivec vydělává na živobytí.¹⁰⁵ V rámci definování kriminální kariéry se vychází z prvního konceptu a kriminální kariéra tak popisuje jakousi posloupnost v páchaní trestněprávních deliktů v určité části života jednotlivce. Farrington jí definuje jako „*longitudinální postupnost deliktů páchaných konkrétní osobou*“ a jedním dechem dodává, že koncept kriminální kariéry je možné použít nejen na jednotlivce, ale rovněž i na různá větší seskupení, jako např. rodiny, gangy či komunity.¹⁰⁶

Kriminální kariéra nám tedy poskytuje obraz o kriminální aktivitě konkrétního pachatele a zdůrazňuje potřebu zkoumat příčiny toho, proč konkrétní osoba začne páchat trestnou činnost, z jakých důvodů v páchání pokračuje a co nakonec tuto osobu vede k tomu, aby páchání trestné činnosti ukončila. Na vývoj kriminální kariéry jednotlivce má vliv velké množství faktorů, mezi které patří i zneužívání drog. Při zkoumání kriminálních kariér osob závislých na drogách je tak podle mého názoru nutné být obeznámen i s drogovou minulostí osoby a tuto pak náležitě propojit s pácháním trestné činnosti závislé osoby v průběhu času, což může významně přispět rovněž k objasnění vztahu mezi zneužíváním drog a pácháním kriminality.

S pojmem kriminální kariéra úzce souvisí pojem *developmental criminology*, tj. vývojová kriminologie. Jde o odvětví kriminologie, které se zabývá třemi oblastmi:

¹⁰⁴SOOTHILL, K.; FITZPATRICK, C.; FRANCIS, B. *Understanding Criminal Careers*. Cullompton: Willan Publishing, 2009, s. 16, ISBN: 978-18-4392-502-8.

¹⁰⁵FARRINGTON, D. Criminal Career Research in the United Kingdom. *British Journal of Criminology*. 1992, Vol. 62, No. 4, str. 521-536.

¹⁰⁶FARRINGTON, D. Criminal Career Research in the United Kingdom. *British Journal of Criminology*. 1992, Vol. 62, No. 4, str. 521-536.

- a) samotným vývojem trestné činnosti;
- b) rizikovými faktory, které přispívají k zahájení kriminální kariéry, a zároveň ochrannými faktory, které zahájení kriminální kariéry brání;
- c) životními událostmi ovlivňujícími další vývoj kriminálního chování.¹⁰⁷

Pozornost vývojové kriminologie se soustředí na veškeré aspekty, které mohou mít vliv na kriminální kariéru pachatele, tedy i na vlivy rodinné, sociální a jiné. Dochází tak k propojování průběhu kriminální kariéry s průběhem života pachatele. Tenhle přístup ke zkoumání kriminálního chování jednotlivce tvoří základ současné moderní kriminologie.

4.2 Fáze kriminální kariéry a základní praktické poznatky o nich

V průběhu kriminální kariéry jednotlivce je možné vyzorovat určité základní fáze, kterými prochází každý pachatel. Těmito fázemi jsou zahájení kriminální kariéry, její trvání, eskalace a ukončení.

Zahájení kriminální kariéry (*onset*) je pro studium kriminální kariéry velmi důležité – minulé chování pachatele totiž umožňuje předvídat jeho příští chování. I když se na první pohled může zdát, že zahájení kriminální kariéry lze jednoduše určit, není tomu tak. Některé studie definují zahájení ke dni prvního zatčení nebo odsouzení, jiné vycházejí z prvního porušení zákona (i když s ním nebyly spojeny žádné trestněprávní následky). Díky výzkumům v oblasti vývojové kriminologie bylo prokázáno několik, dnes už obecně uznávaných, poznatků o kriminální kariéře. Jedním z nich je, že k zahájení kriminální aktivity dochází nejčastěji v období mezi 8. a 14. rokem věku, přičemž platí, že brzké zahájení kriminální kariéry obvykle predikuje déle trvající kriminální kariéru s vyšším počtem spáchaných deliktů.¹⁰⁸

Zkoumání průběhu kriminální kariéry (*persistence*) přináší informace o rysech pachatelovy kriminální kariéry. Jedním z nich je frekvence páchaní deliktů – kolik jich

¹⁰⁷ FARRINGTON, D. Developmental and Life-Course Criminology: Key Theoretical and Empirical Issues – The 2002 Sutherland Award Address. *Criminology*. 2003, Vol. 41, No. 2, s. 221-225.

¹⁰⁸ PIQUERO, A.; FARRINGTON, D.; BLUMSTEIN, A. *Key Issues in Criminal Career Research*. New York: Cambridge University Press, 2007, s. 4, ISBN: 978-0-521-61309-5.

osoba v rámci trvání své kriminální kariéry spáchala a v jakém časovém odstupu od sebe – často se zaznamenávají i přestávky, tj. období, kdy osoba žádnou trestnou činnost nepáchá. Co se specializace kriminální kariéry na ty samé, resp. obdobné trestné činy týče, v praxi se mnohem častěji vyskytuje různorodost páchaných trestných činů, než specializace na konkrétní trestný čin. Dalším typickým rysem je postupný přechod od páchání kriminality ve spolupachatelství k individuálnímu páchání kriminality – spolupachatelství je tedy více typické pro pachatele mladistvé a individuální páchání deliktů pro pachatele zletilé. Podstatnou část celkové trestné činnosti však mají na svědomí ti samí pachatelé – říká se jím chroničtí pachatelé a je pro ně typický nízký věk zahájení kriminální kariéry, vysoká frekvence páchání deliktů a dlouhá kriminální kariéra.¹⁰⁹

Pro zkoumání průběhu kriminální kariéry je neméně důležitá také motivace, která vede pachatele ke spáchání trestného činu a která se v čase může měnit stejně jako frekvence či závažnost trestného činu. Motivací může být např. potřeba zabavit se, nezvládnutí emocí či vysloveně prospěchářské důvody. U pachatelů mladého věku převládá potřeba zabavit se a tím zahnat nudu, ale čím je pachatel starší, tím více začínají převažovat důvody prospěchářské.¹¹⁰

Pod pojmem eskalace trestné činnosti (*escalation*) rozumíme stupňování kriminality, které se může projevit jak ve frekvenci páchání trestné činnosti, tak v její závažnosti. U pachatele se při zkoumání eskalace sleduje, jak se postupem času měnila jeho trestná činnost. Je prokázáno, že pachatelé v různém věku páchají různé druhy trestných činů, např. drobné krádeže v obchodech se objevují v nižším věku než vloupání nebo loupeže. Platí, že s přibývajícím věkem se snižuje rozmanitost trestné činnosti a pachatelé se soustřeďují spíše na specializaci svého kriminálního jednání.¹¹¹

Poslední fází kriminální kariéry je její ukončení (*desistance*). Farrington ukončení chápe jako snížení antisociálního potenciálu v důsledku určitých zásadních životních událostí (nazývaných i body obratu), jakými jsou např. uzavření manželství

¹⁰⁹ PIQUERO, A.; FARRINGTON, D.; BLUMSTEIN, A. *Key Issues in Criminal Career Research*. New York: Cambridge University Press, 2007, s. 4, ISBN: 978-0-521-61309-5.

¹¹⁰ PIQUERO, A.; FARRINGTON, D.; BLUMSTEIN, A. *Key Issues in Criminal Career Research*. New York: Cambridge University Press, 2007, s. 4, ISBN: 978-0-521-61309-5.

¹¹¹ PIQUERO, A.; FARRINGTON, D.; BLUMSTEIN, A. *Key Issues in Criminal Career Research*. New York: Cambridge University Press, 2007, s. 4, ISBN: 978-0-521-61309-5.

nebo změna bydliště.¹¹² Nejčastěji nastává ukončení kriminální kariéry ve věku 20-29 let, malá část pachatelů (může se jednat o výše zmíněné chronické pachatele) však pokračuje v páchání trestné činnosti i ve vyšším věku.¹¹³ Považovat kriminální kariéru určitého pachatele za ukončenou je, podle mého názoru, z praktického hlediska možné pouze v případě jeho smrti. V ostatních případech je zde vždy přítomná možnost, že jde pouze o přestávku v páchání trestné činnosti a ani v případě, že pachatel nespáchal žádný trestný čin po dobu několika let nelze vyloučit, že se k nezákonné činnosti nakonec vrátí.

4.3 Teorie a modely kriminálních kariér

4.3.1 Interakční teorie

Interakční teorie byla poprvé publikována Thornberrym v roce 1987. Jako hlavní příčinu rozvoje delikventního chování u jednotlivce vidí sociální omezení (*social constraints*). Osoba se tedy delikventem nenarodí, ale může se jím stát působením určitých faktorů v průběhu jejího života. Na delikventní chování má podle Thornberrého vliv šest hlavních faktorů - jsou jimi vztah s rodiči, vztah ke škole, víra v tradiční hodnoty, sdružování s osobami, kteří mají sklony k delikventnímu chování, přijetí delikventních hodnot a zapojení se do delikventního jednání.¹¹⁴ Nejsilnější vliv na budoucí páchání kriminality mají první tři faktory – čím lepší vztah k rodičům a ke škole a čím větší víru v tradiční, konzervativní hodnoty má osoba v době dospívání, tím menší je pravděpodobnost, že se za pár let začne uchýlovat k páchání trestné činnosti. Sdružování s osobami se sklony k delikventnímu chování, může negativně ovlivnit budoucí chování adolescenta, ale stejně pravděpodobné je, že nastane situace opačná, tj. že dospívající svým delikventním jednáním ovlivní výběr osob, se kterými se bude ve volném čase setkávat.

¹¹² FARRINGTON, D. Advancing knowledge about desistance. *Journal of Contemporary Criminal Justice*. 2007, Vol. 23, No. 1, str. 125-130.

¹¹³ PIQUERO, A.; FARRINGTON, D.; BLUMSTEIN, A. *Key Issues in Criminal Career Research*. New York: Cambridge University Press, 2007, s. 4, ISBN: 978-0-521-61309-5.

¹¹⁴ THORBERRY, T. Toward an Interactional Theory of Delinquency. *Criminology*. 1987, Vol. 25, No. 4, str. 863-887.

Thornberry rovněž zformuloval modely toho, jak jednotlivé faktory působí na dospívajícího člověka. Rozlišuje v nich adolescenty do tří skupin podle věku. První skupinu (11-13 let) nejvíce ovlivňuje právě rodinné zázemí a vztah ke škole. Druhá skupina (15-16 let) tráví svůj volný čas nejčastěji mimo domova, proto mají na zahájení jejich kriminální kariéry největší vliv přijetí delikventních hodnot, zapojení se do delikventního jednání a lidé, se kterými se setkávají. Třetí skupina (18-20 let) váže své rozhodování ohledně kriminálního jednání na společenské a rodinné závazky, které v tomto období života má - jsou jimi např. práce, studium, manželství nebo rodičovství.¹¹⁵

4.3.2 Sociálně-interakční vývojový model

Pattersonův model je založen na hypotéze, že antisociální chování jednotlivce se objevuje již v raném věku dítěte a v mnoha případech se dále vyvíjí i v období adolescence a dospívání. Tento vývoj je charakterizován jako sociálně-interakční, což znamená, že jak děti, tak prostředí kolem nich prochází určitým vývojem, v rámci kterého se dítě může setkat s negativní reakcí na jeho jednání, což následně podnítl dítě chovat se antisociálně. Další antisociální jednání vyvolá další negativní reakci, a dítě se tak ocitne v bludném kruhu, které může vyústit v dlouhodobé delikventní jednání.¹¹⁶

Příčiny antisociálního chování vidí autor této teorie v příliš tvrdé výchově a nezájmu rodičů o dítě. Typické je používání donucovacích prostředků, které si dítě osvojuje místo toho, aby bylo rodiči vedené ke konstruktivnímu řešení problémů. Po zahájení školní docházky mají takto zanedbané děti problémy s chováním ve škole a často inklinují k agresivnímu chování vůči spolužákům, následkem čehož pak trpí odmítáním ze strany bezproblémových dětí. S podobně problémovými dětmi pak vytvářejí delikventní skupiny páchající trestnou činností.¹¹⁷ Tyto tzv. dětské gangy jsou již dlouhá léta problémem v zemích jako např. Velká Británie či Spojené státy

¹¹⁵ THORNBERRY, T. Toward an Interactional Theory of Delinquency. *Criminology*. 1987, Vol. 25, No. 4, str. 863-887.

¹¹⁶ PATTERSON, G. R., DEBARSHY, B. D., RAMSEY, E. A developmental perspective on antisocial behavior. *American Psychologist*. 1989, Vol. 44, str. 329.

¹¹⁷ PATTERSON, G. R., DEBARSHY, B. D., RAMSEY, E. A developmental perspective on antisocial behavior. *American Psychologist*. 1989, Vol. 44, str. 330.

americké, v posledních letech však začínají působit problémy i v mnoha dalších zemích, Českou republiku nevyjímaje.¹¹⁸

Patterson později tento model rozšířil i o mladistvé, kteří svou kriminální kariéru zahajují až kolem čtrnáctého roku věku. Tito pachatelé vůbec nemuseli vyrůstat v disharmonickém prostředí, právě naopak – mohou pocházet z funkčních rodin. K páčání trestné činnosti se dostanou v období, kdy nad nimi rodiče nemají až takový dohled, a nově se řídí pravidly, která platí ve skupině, se kterou tráví volný čas. Takové osoby mají tendenci od svého kriminálního jednání upustit stejně rychle, jako s ním začaly. Vzhledem k tomu, že v dětství nabyly kompletní sociální schopnosti a vazby, nemají problém začlenit se zpátky do „normálního“ života.¹¹⁹

4.3.3 Teorie celoživotních a dočasných mladistvých pachatelů

Moffitová rozeznává dvě skupiny antisociálních pachatelů – první skupinu (*life-course-persistent*) tvoří pachatelé, kteří svou kriminální kariéru zahájili v raném věku a v páčání různorodé trestné činnosti (včetně násilné) pokračovali i po dosažení věku dvaceti let. U této skupiny mají hlavní vliv na zahájení kriminální kariéry neuropsychologické a environmentální faktory jako jsou hyperaktivita, chybějící kognitivní schopnosti, nedostatek rodičovské péče, vyrůstání v neúplné rodině a chudoba. Trestnou činnost páčají automaticky bez hlubšího rozmyslu, v rámci naučeného chování.

Pro druhou skupinu (*adolescence-limited*) je typická krátká kriminální kariéra, která začíná i končí v průběhu jejich dospívání. Jelikož je taková kriminální kariéra spíše projevem rebelství, pachatelé inklinují k páčání méně závažné trestné činnosti (např. výtržnictví). Rozhodujícími faktory pro páčání trestní činnosti jsou u této skupiny pachatelů vliv osob, se kterými se stýkají ve volném čase a neschopnost získat materiální věci, po kterých touží, legální cestou. To, zda a jaký trestný čin spáchají, si

¹¹⁸ Svědčí o tom rostoucí počet případů krádeží a loupeží zejména v Hlavním městě Praze. Posledně byl v médiích zveřejněn případ, kdy šestice nezletilých napadla a okradla koncem ledna tohoto roku na pražském Vyšehradě dva mladíky. (Viz např. <http://tn.nova.cz/clanek/zpravy/cernakronika/jakub-19-skoncil-po-brutalnim-napadeni-v-nemocnici-znate-utocniky.html>)

¹¹⁹ PATTERSON, G.R.; YOERGER, K. A developmental model for late-onset delinquency. In ODGOOD, D. W. *Motivation and delinquency: Nebraska Symposium on Motivation*. Lincoln: University of Nebraska Press, Vol. 44, 1997, str. 141, ISBN: 978-0-8032-3566-2.

zpravidla dobře promyslí a zvažují veškerá pro a proti. Na rozdíl od první skupiny pachatelů na nich nepůsobí žádné negativní neurobiologické faktory, a po dosažení dospělého věku a určité sociální role tak nemají potřebu dále páchat kriminalitu a svoji kriminální kariéru ukončí.¹²⁰

4.4 Výzkumy kriminálních kariér

4.4.1 Studie manželů Glueckových

Manželé Glueckovi publikovali výsledky své studie mladistvých a dospělých pachatelů již v roce 1950 v americkém Bostonu. Zkoumaný vzorek se skládal z 500 osob mužského pohlaví ve věku 10-17 let, kteří již spáchali určitý delikt a ze stejného počtu osob mužského pohlaví stejné věkové kategorie, kteří dosud žádný delikt nespáchali. Každý pachatel z první skupiny byl přiřazen k pachateli z druhé skupiny, který byl stejného věku, rasy, úrovně IQ a jehož rodina měla stejný příjem.

Autoři studie prokázali silný nepřímo úměrný vzájemný vztah mezi věkem a pácháním trestné činnosti – se zvyšujícím se věkem pachatelů se jejich kriminální aktivita postupně snižovala. Čím dříve zahájili pachatelé svou kriminální kariéru, tím déle zpravidla trvala. Jako nejspolehlivější prediktor budoucího páchání trestné činnosti se ukázalo být páchání trestné činnosti v minulosti. Jejich výzkum rovněž prokázal velmi silný vliv rodiny na kriminální kariéru pachatele. Muži, kteří pocházeli z rodin se slabými emocionálními pouty mezi rodiči a dětmi, nedostatkem dohledu nad dětmi, vyhrožováním či fyzickým trestáním dětí, vykazovali nejvyšší pravděpodobnost dlouhé kriminální kariéry.

Výsledky tohoto výzkumu byly potvrzené v mnoha dalších studiích a dnes tvoří základ studia kriminálních kariér, proto jsou manželé Glueckovi považováni za průkopníky v této oblasti. Na jejich studii navázali v devadesátých letech Sampson a

¹²⁰ MOFFITT, T. E. Life-course persistent and adolescent-limited antisocial behavior. In CICCHETTI, D., COHEN, D. J. *Developmental Psychopathology Vol 3: Risk, Disorder and Adaptation*. New York: Wiley, 2006, str. 570-598, ISBN: 978-0-471-23738-9.

Laub, kteří ji znovu analyzovali a na jejím základě vytvořili vlastní teorii sociální kontroly.¹²¹

4.4.2 Cambridgeská studie

Cambridgeská studie, vedená Farringtonem, je pravděpodobně nejznámější studií kriminálních kariér na světě. Studie probíhala v letech 1961 až 2001, kdy byly sledovány životy a kriminální kariéry 411 obyvatelů Londýna mužského pohlaví. Studie je jedinečná zejména kvůli tomu, že zahrnuje až devět rozhovorů od 8. do 48. roku věku zkoumaných osob a vykazuje velmi nízký úbytek jejich počtu.¹²²

Zkoumané osoby byly poprvé kontaktovány ve věku 8-10 let. Podle výsledků studie bylo již v tomto období možné odlišit budoucí delikventy od osob, které kriminální kariéru nezahájí. Bylo vymezeno šest rizikových faktorů, které mohly být prediktory pozdější trestné činnosti: rušivé chování dítěte, trestná činnost v rodině, nízká inteligence, resp. slabé studijní výkony, nedostatečná výchova, ekonomická deprivace a rizikové chování dítěte (ve smyslu neklidu či zhoršené schopnosti koncentrace). Muži pocházející z rozvrácených rodin vykazovali stejnou kriminální aktivitu jako ti pocházející z úplných, avšak vysoce konfliktních rodin, a větší kriminální aktivitu než jedinci z harmonických, úplných rodin. V případech, kdy došlo k rozvodu nebo ztrátě rodičů, se ke kriminálnímu jednání uchýlovali mnohem více ti, kteří zůstali ve výchově otce, příbuzných či pěstounů. Na páchaní trestné činnosti měly vliv i zásadní životní události, kterými zkoumané osoby prošly. Pokles páchaní trestné činnosti byl zaznamenán po vstupu pachatelů do manželství či odstěhování z Londýna, nárůst majetkové trestné činnosti způsobovala nezaměstnanost.¹²³

Téměř polovina zkoumaných osob byla do věku 50 let alespoň jednou odsouzena, přičemž nejčastěji páchanými trestnými činy byly krádeže motorových vozidel a vloupání. Průměrný věk zahájení kriminální kariéry činil 19 let a průměrný

¹²¹ SOOTHILL, K., FITZPATRICK, C., FRANCIS, B. *Understanding Criminal Careers*. Cullompton:Willan Publishing, 2009, s. 42-44, ISBN: 978-18-4392-502-8.

¹²² Poslední fáze výzkumu se účastnilo až 93% všech sledovaných osob.

¹²³ FARRINGTON, D., et al. *Kriminální kariéry do věku 50 let a životní úspěšnost do věku 48 let: Nová zjištění cambridgeské studie zabývající se zkoumáním delikventního vývoje pachatele*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, str. 12-14, ISBN: 978-80-7338-101-1. Dostupné také z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/369.pdf>>

věk ukončení kriminální kariéry 28 let. V průběhu kriminální kariéry byli pachatelé odsouzeni průměrně pětkrát. Tzv. chroničtí pachatelé, kteří tvořili 7% z celkového počtu pachatelů, spáchali více než polovinu všech trestných činů evidovaných v rámci studie, a každý z nich byl odsouzen minimálně desetkrát. Průměrný věk zahájení jejich kriminální kariéry byl o pět let nižší, než u ostatních pachatelů a činil tedy 14 let.¹²⁴

5. Vlastní empirické šetření

5.1 Cíl šetření

Cílem vlastního šetření je získat nové poznatky o kriminální kariéře pachatelů zneužívajících OPL a porovnat některé z nich s výsledky výzkumu *Institutu pro kriminologii a sociální prevenci* (IKSP) publikovaného v roce 2010. Publikace *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*¹²⁵ analyzovala údaje o kriminálních kariérách širokého vzorku pachatelů drogových trestných činů se zaměřením na pachatele trestných činů dle §§ 187 a 187a zákona č. 140/1961 Sb, trestní zákon (TrZák). Jedná se o první studii v české republice zabývající se specificky problematikou kriminálních kariér pachatelů primární drogové trestné činnosti.

Šetření je zároveň zaměřeno na sekundární drogovou kriminalitu uživatelů OPL – tj. kriminalitu páchanou pod vlivem drog a kriminalitu opatrovací, a dalším cílem šetření je tak přispět praktickými výsledky k poznatkům o vztahu mezi zneužíváním drog a kriminalitou na území Hlavního města Prahy.

5.2 Předmět šetření

Předmětem vlastního šetření byly osoby, kterým bylo v letech 2009 a 2012 odsuzujícím rozsudkem uloženo v hlavním líčení vedle nebo místo trestů i ochranné

¹²⁴ FARRINGTON, D., et al. *Kriminální kariéry do věku 50 let a životní úspěšnost do věku 48 let: Nová zjištění cambridgeské studie zabývající se zkoumáním delikventního vývoje pachatele*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, str. 32, ISBN: 978-80-7338-101-1. Dostupné také z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/369.pdf>>

¹²⁵ Viz TRÁVNÍČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, ISBN: 978-80-7338-101-1. Dostupné také z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/376.pdf>>

protitoxikomanické léčení některými pražskými obvodními soudy a Městským soudem v Praze. Uložení protitoxikomanického léčení často signalizuje závislost pachatele trestného činu na OPL, což je pro zkoumání kriminálních kariér i vztahu mezi zneužíváním drog a páčáním kriminality klíčovým faktorem, a proto byl tento faktor rozhodujícím při selekci vhodných trestních spisů.

Vzhledem k tomu, že jsem měla k dispozici kompletní trestní spisy s veškerými potřebnými údaji o kriminální kariéře každého pachatele (ve smyslu záznamů o předchozích odsouzeních), rozhodla jsem se do vlastního šetření zapracovat i několik podrobných rozborů kriminálních kariér (kasuistik), které mě z různých důvodů zaujaly a vyvodit z nich určité společné závěry.

5.3 Metody šetření

Použití konkrétních metod použitých při vlastním šetření se odvíjelo od způsobu, jakým byl sestaven soubor pachatelů. Protože jsem jediným řešitelem tohoto šetření, šetření bylo (co se lokace týče) omezeno na Hlavní město Prahu – aby bylo pro jednu osobu zvládnutelné. Roky 2009 a 2012 byly zvolené z důvodu porovnání možných rozdílů, které by se při jednotlivých ukazatelích mohly objevit. Vzhledem k tomu, že neexistuje žádná databáze, která by zaznamenávala výskyt sekundární drogové kriminality, nejjednodušší bylo vybrat vhodné pachatele do vzorku právě na základě uloženého ochranného léčení v hlavním líčení.

Stěžejní metodou vlastního šetření byla analýza relevantních trestních spisů, spisové značky kterých byly získány s pomocí vedoucího mé diplomové práce z justiční statistické databáze CSLAV. Spisy byly následně vyžádány písemnou žádostí adresovanou vedení příslušných soudů k nahlédnutí - takto bylo poskytnuto celkem 27 trestních spisů z 31 ke zpracování.¹²⁶ Při jejich analýze jsem se zaměřovala na získání údajů o předchozích odsouzeních pachatele z opisu z Rejstříku trestů – získané informace sloužily jak k vytvoření celkového obrazu o kriminální kariéře pachatele, tak k přiblížení předchozí i aktuální sekundární drogové kriminality. Aktuálním trestným

¹²⁶ Součinnost poskytly všechny dožádané soudy, jmenovitě Obvodní soud pro Prahu 1, Obvodní soud pro Prahu 2, Obvodní soud pro Prahu 4, Obvodní soud pro Prahu 5, Obvodní soud pro Prahu 7, Obvodní soud pro Prahu 8, Obvodní soud pro Prahu 9, Obvodní soud pro Prahu 10 a Městský soud v Praze.

činem se zde rozumí trestný čin, za který byl pachatel odsouzen ve věci, které se týká analyzovaný trestní spis. Údaje o pachatelově minulosti (včetně rodinného zázemí a historie užívání drog) jsem získala ze znaleckého posudku, který byl ke každému trestnímu spisu (s výjimkou jednoho) přiložen jako podklad pro rozhodování soudu o nutnosti uložení protitoxikomanického léčení v ústavní či ambulantní formě.

Jeden spis byl po provedeném nahlížení do spisu z další analýzy pro účely diplomové práce vyloučen. Pachateli bylo sice uloženo ochranné protitoxikomanické léčení, ale jak ze spisu a znaleckého posudku znalce z odvětví zdravotnictví, oboru psychiatrie vyplynulo, nejednalo se o osobu závislou na OPL, ale o osobu závislou na výherních automatech. Pro účely mého šetření tedy byla tato osoba zcela nevyhovující. V obou letech tak se tak nakonec počet pachatelů, kterým bylo uloženo ochranné protitoxikomanické léčení, shodoval - v roce 2009 i v roce 2012 jich bylo 13.

Další metodou vlastního šetření byla analýza výše uvedeného výzkumu IKSP. Vzhledem k tomu, že porovnání všech zkoumaných aspektů výzkumu IKSP s vlastním šetřením by daleko přesahovalo rozsah diplomové práce, rozhodla jsem se vybrat pouze několik aspektů, které jsou pro koncept kriminálních kariér klíčové. Jedná se o pohlaví a věk v době zahájení kriminální kariéry, celkový počet odsouzení, strukturu trestné činnosti a páchaní trestné činnosti ve spolupachatelství.

Třetí metodou bylo pečlivé studování odborné literatury a dalších odborných pramenů z oblasti kriminálních kariér a vzájemného vztahu mezi zneužíváním drog a kriminalitou, které vlastnímu šetření předcházelo.

Etický aspekt výzkumu byl naplněn anonymizováním údajů o pachatelích.

5.4 Kriminální kariéry pachatelů závislých na drogách - analýza údajů z trestních spisů a jejich porovnání s výzkumem IKSP

5.4.1 Pohlaví a věk

Zkoumáno bylo celkem 26 odsouzených pachatelů – jednalo se o muže i o ženy, kterým bylo pražskými soudy uloženo ochranné léčení protitoxikomanické v ústavní nebo ambulantní formě. Prvním ukazatelem, kterým jsem se v rámci vlastního šetření zabývala, bylo pohlaví. Podíl mužů z celkového počtu osob činil 73 % (bylo jich 19 z 26), podíl žen byl tím pádem 27 % (bylo jich 7 z 26).

Druhým ukazatelem byl věk, a to jak v době posledního¹²⁷, tak i v době prvního odsouzení. V době posledního (aktuálního) odsouzení sledujeme výrazně větší podíl mladých lidí (do 30 let) než lidí staršího věku. Ve všech třech vzorcích pachatelů vidíme, že zpočátku se podíl pachatelů přímo úměrně zvyšuje se stoupajícím věkem pachatelů. Ve věkové kategorii 21-30 let dosahuje počet pachatelů maximálních čísel a následně se nepřímou úměrně se zvyšujícím se věkem jejich počet snižuje.

Tabulka 1: Věk pachatelů v době posledního odsouzení

Věk v době posledního odsouzení	Vlastní šetření		Výzkum IKSP § 187		Výzkum IKSP § 187a	
	Počet pachatelů	Podíl pachatelů	Počet pachatelů	Podíl pachatelů	Počet pachatelů	Podíl pachatelů
15-17	0	0,0%	85	9,6%	10	3,1%
18-20	2	7,7%	183	20,6%	45	14,0%
21-30	16	61,5%	434	48,8%	175	54,0%
31-40	7	27,0%	146	16,4%	74	22,8%
41-50	1	3,8%	35	3,9%	16	4,9%
51-60	0	0,0%	4	0,4%	4	1,2%
61 a více	0	0,0%	2	0,2%	0	0,0%
<i>Celkem</i>	26	100,0%	889	100,0%	324	100,0%

¹²⁷ Posledním odsouzením se zde rozumí odsouzení za trestný čin, za který bylo uloženo v roce 2009 nebo 2012 ochranné léčení a nejedná se tedy o poslední odsouzení ve smyslu ukončení kriminální kariéry pachatele.

K zahájení kriminální kariéry (viz Tabulka 2) dochází u velké části pachatelů již před dosažením dvacátého roku věku. V případě mého vlastního šetření činil podíl pachatelů do dvaceti let 57,7%, v případě pachatelů trestného činu podle § 187 TrZák. 62 % a v případě pachatelů trestného činu podle § 187a TrZák. 48 %. Zahájení kriminální kariéry nastává v hojném počtu i ve věkové kategorii 21-30 let, kde je podíl pachatelů o něco nižší, než v předchozí kategorii, ale týká se minimálně třetiny sledovaných osob. Zahájení kriminální kariéry po třicátém roku věku je ve všech třech vzorcích pachatelů spíše výjimečné.

Tabulka 2: Věk pachatelů v době prvního odsouzení

Věk v době prvního odsouzení	Vlastní šetření		Výzkum IKSP § 187		Výzkum IKSP § 187a	
	Počet pachatelů	Podíl pachatelů	Počet pachatelů	Podíl pachatelů	Počet pachatelů	Podíl pachatelů
15-17	5	19,2%	245	27,6%	66	20,3%
18-20	10	38,5%	314	35,3%	91	28,1%
21-30	11	42,3%	290	32,6%	147	45,4%
31-40	0	0,0%	33	3,7%	14	4,3%
41-50	0	0,0%	4	0,4%	4	1,2%
51-60	0	0,0%	1	0,1%	2	0,6%
61 a více	0	0,0%	2	0,2%	0	0,0%
<i>Celkem</i>	<i>26</i>	<i>100,0%</i>	<i>889</i>	<i>100,0%</i>	<i>324</i>	<i>100,0%</i>

5.4.2 Rodinné zázemí

Při studiu kriminálních kariér hraje velmi důležitou úlohu sociální prostředí, ze kterého pachatel pochází - o jeho velkém vlivu na kriminální kariéru pachatele v budoucnu svědčí i množství zahraničních výzkumů (dva z nich byly přiblížené v předchozí kapitole), které tuto skutečnost potvrdily.

Následující tabulka zahraniční teorie rovněž potvrzuje. Jak vidíme, téměř 85% pachatelů pocházelo v době jejich prvního odsouzení za trestný čin z úplných či neúplných problémových rodin, nebo se jednalo o sirotky či polosirotky. Negativními faktory, které na pachatele v jejich mladém věku působily, byly zejména trestná činnost rodičů, alkoholismus, příliš tvrdá výchova spojená s tělesnými tresty nebo naopak absolutní nezájem o dítě. Jak jsem zjistila ze znaleckých posudků, ztrátu jednoho, příp. obou rodičů nesli pachatelé velmi těžce, což se projevovalo zejména v jejich

delikventním chování a sklonem ke konzumaci alkoholu či abúzu drog v již mladém věku.

Tabulka 3: Rodinné zázemí pachatelů v době prvního odsouzení (vlastní šetření)

Rodinné zázemí	Počet	Podíl
úplná rodina harmonická	3	11,5%
úplná rodina problémová	7	27,0%
neúplná rodina problémová	10	38,4%
polosirotek / sirotek	5	19,2%
nezjištěno	1	3,9%
<i>Celkem</i>	<i>26</i>	<i>100,0%</i>

5.4.3 Rodinný stav

Dalším posuzovaným ukazatelem byl rodinný stav odsouzených pachatelů, výsledky shrnuje následující tabulka:

Tabulka 4: Rodinný stav pachatele v době spáchání posledního trestného činu (vlastní šetření)

Stav	Počet pachatelů	Podíl pachatelů
ženatý/vdaná	2	7,7%
v družském poměru	5	19,2%
svobodný(á) – včetně rozvodu	18	69,2%
nezjištěno	1	3,9%
<i>Celkem</i>	<i>26</i>	<i>100,0%</i>

Z uvedené tabulky jednoznačně vyplývá, že mezi osobami, kterým bylo v letech 2009 a 2012 uloženo ochranné protitoxikomanické léčení, výrazně převládají svobodní lidé. Necelá jedna pětina ze zkoumaného vzorku žila v době odsouzení ve družském poměru a pouhé dvě osoby byly v té době ve svazku manželském. Mezi svobodnými osobami výrazně převládaly osoby mužského pohlaví (v počtu 15) oproti osobám ženského pohlaví (v počtu 3). Obě dvě osoby žijící v manželství byly ženského pohlaví. U jedné ženy se z trestního spisu rodinný stav nepodařilo zjistit.

V souvislosti s rodinným stavem jsem se zaměřila i na zjištění, zda osoby v minulosti prošly rozvodem – abych mohla případně konstatovat, zda pro ně mohla být

tato skutečnost natolik traumatická, že začaly zneužívat OPL, příp. že se k zneužívání OPL vrátily, nebo zneužívání OPL víc prohloubily. 16 osob ze vzorku si však rozvodem neprošlo a 7 osob se tuto informaci nepodařilo z trestního spisu zjistit, proto tuto hypotézu nelze potvrdit.

Kromě rozvodů mě zajímalo i to, zda mají odsouzení děti, přičemž jsem předpokládala, že většina osob závislých na OPL není rodinně založených a tedy děti mít nebudou. Můj předpoklad se v tomto případě potvrdil a více než polovina pachatelů (54 %) v trestním spisu uvedla, že žádné děti nemají. 5 osob má dítě jenom jedno, 5 osoby má děti dvě. Tři děti měla pouze 1 osoba a u 2 osob se z trestního spisu nepodařilo počet dětí zjistit.

5.4.4 Socioprofesionální status

Je obecně známo, že pachatelé kriminality závislí na jedné nebo více OPL často přejímají životní styl související se zneužíváním drog. Jednou z charakteristik tohoto životního stylu je, že osoby závislé se natolik soustředí na obstarání dávky OPL, že tomu věnují veškerý svůj čas a energii a proto častokrát nejsou schopni udržet si stálé zaměstnání. Při zjišťování socioprofesionálního statusu pachatelů jsem tedy vycházela z předpokladu, že většina z nich bude dlouhodobě bez zaměstnání. I tento předpoklad se potvrdil:

Tabulka 5: Socioprofesionální status pachatelů (vlastní šetření)

Status	Počet	Podíl
uchazeč o zaměstnání (evidovaný na Úřadu práce)	4	15,3%
bez zaměstnání (nevidovaný na Úřadu práce)	19	73,0%
zaměstnanec v soukromém sektoru	1	3,9%
podnikatel	1	3,9%
mateřská dovolená	1	3,9%
<i>Celkem</i>	26	100,0%

Jak lze vyčíst z Tabulky 4, více než čtyři pětiny pachatelů byly v době spáchání trestného činu, za který jim bylo uloženo ochranné protitoxikomanické léčení, nezaměstnané. Pracující byly pouze dvě osoby, jedna žena byla na mateřské dovolené.

5.4.5 Nejvyšší dosažené vzdělání

Co se dosaženého vzdělání týče, běžně se předpokládá, že osoby se závislostí na OPL, které přijaly životní styl této subkultury, nemají zájem jak o práci, tak ani o vzdělání. Obecně můžeme dát této premise za pravdu, nicméně je důležité brát v úvahu období života, ve kterém začaly mít tyto osoby problémy s OPL. Přesněji řečeno, osoby závislé na OPL nemají zájem o *další* vzdělávání, což nevylučuje možnost, aby tyto osoby měly vystudovanou i vysokou školu - pokud se zneužíváním OPL začnou např. až v průběhu nebo po ukončení vysokoškolského studia. V praxi se však mnohem častěji setkáváme s případy, kdy většina osob začíná s experimentováním, resp. se zneužíváním OPL v období dospívání, takže jsou mnohem reálnější situace, kdy nejvyšší dosažené vzdělání takových osob je pouze základní nebo jde o osoby vyučené bez maturity, o čemž svědčí i výsledky mého šetření v následující tabulce:

Tabulka 6: Dosažené vzdělání pachatelů (vlastní šetření)

Dosažené vzdělání	Počet	Podíl
základní	13	50,0%
vyučen bez maturity	8	30,8%
SŠ	4	15,3%
nezjištěno	1	3,9%
<i>Celkem</i>	<i>26</i>	<i>100,0%</i>

Přesná polovina zkoumaných osob dokončila pouze základní vzdělání. Velká většina jich byla přijata na učiliště nebo střední školu, ale nikdo z nich se (právě kvůli narůstajícím problémům s OPL) nedostal dále než do druhého ročníku. Jejich učení bylo ukončeno dobrovolně tím, že sami do školy přestali chodit, nebo byli ze školy vyloučeni kvůli početným neomluveným absencím. Necelá jedna třetina osob se vyučila a čtyři osoby měly ukončenou střední školu. Jeden ze středoškoláků dokonce započal studium na univerzitě, ale kvůli častému zneužívání OPL nedokončil ani první rok studií. U jedné osoby se z trestního spisu bohužel nepodařilo dosažené vzdělání zjistit.

5.4.6 Spolupachatelství

Jak jsem v kapitole zabývající se kriminální kariérou uvedla, spolupachatelství je, zejména ve vyšším věku, spíše zřídkavou formou páchaní trestné činnosti. U pachatelů závislých na OPL bude tento fakt navíc podmíněný tím, že osoby závislé na drogách jsou často samotáři, kteří navazují vztahy s druhými lidmi zejména za účelem obstarání drogy. Důvěra k druhému člověku, která je podle mého názoru ke spáchání trestného činu ve spolupachatelství esenciální, u těchto osob častokrát zcela chybí.

Z níže uvedené tabulky je zřejmé, že jak moje výsledky, tak výsledky výzkumu IKSP potvrzují výše uvedené a počet pachatelů, kteří svůj aktuální trestný čin spáchali ve spolupachatelství, je velice nízký. V rámci mého šetření, které se soustředilo výlučně na pachatele se závislostí na OPL, je výsledné číslo nejvyšší – dosahuje 11 %. Výsledky výzkumu IKSP zaměřující se na pachatele drogových trestných činů přinesly ještě nižší výsledek – jen 6 % a 4 %.

Tabulka 7: Spolupachatelství

Spolupachatelství	Vlastní šetření		Výzkum IKSP § 187		Výzkum IKSP § 187a	
	Počet	Podíl	Počet	Podíl	Počet	Podíl
ano	3	11,5%	51	6,0%	13	4,0%
ne	23	88,5%	838	94,0%	311	96,0%
<i>Celkem</i>	26	100,0%	889	100,0%	324	100,0%

5.4.7 Rozsah trestné činnosti

V oblasti zkoumání celkového počtu odsouzení se výsledky výzkumu IKSP shodují s mým šetřením pouze částečně. Tabulka 8 jasně ukazuje podobnost u obou vzorků pachatelů studie IKSP – nejvíce pachatelů bylo odsouzeno pouze jedenkrát, a s přibývajícím množstvím odsouzení se snižoval počet pachatelů. V rámci mého šetření činili největší podíl pachatelé s jedním a devíti odsouzeními. Počty, resp. podíly ostatních pachatelů se lišily pouze nepodstatně a nebyla zde zaznamenána stejná sestupná tendence jako u pachatelů trestných činů podle §§ 187 a 187a, což připisuji faktu, že se jednalo o zcela jiné pachatele.¹²⁸

¹²⁸ V případě pachatelů výzkumu IKSP se jednalo o osoby, které páchaly primárně drogovou trestnou činností. Vlastní empirické šetření se zaměřilo na osoby závislé na OPL.

Navzdory mnoha rozdílům můžeme z uvedených výsledků porovnání celkových počtů odsouzení vyvodit i určité společné závěry. U všech třech vzorků pachatelů tvoří nejvyšší podíly právě osoby, které byly odsouzeny pouze jedenkrát – tj. nejde o osoby s bohatou, mnoho let trvající kriminální kariérou, ale o „začátečníky“. Výjimečně se objevují mnohonásobní recidivisté s více než 21 odsouzeními – jejich podíly patří ve všech vzorcích mezi nejnižší. Opačný trend můžeme pozorovat u pachatelů s 11 až 20 odsouzeními, jejichž počet je oproti předchozí posuzované skupině s deseti odsouzeními několikanásobně vyšší, což je samozřejmě logickým důsledkem většího rozsahu počtu odsouzení. Průměrný počet odsouzení se také pohybuje v podobných číslech – v rámci mého šetření byli pachatelé odsouzeni průměrně šestkrát, v rámci obou vzorků pachatelů výzkumu IKSP čtyřikrát.

Tabulka 8: Celkový počet odsouzení

Počet odsouzení	Vlastní šetření		Výzkum IKSP §187		Výzkum IKSP §187a	
	Počet pachatelů	Podíl	Počet pachatelů	Podíl	Počet pachatelů	Podíl
1	4	15,4%	263	29,6%	98	30,2%
2	3	11,5%	126	14,2%	44	13,5%
3	1	3,9%	107	12,0%	38	11,7%
4	1	3,9%	66	7,4%	29	8,9%
5	3	11,5%	72	8,1%	19	5,9%
6	1	3,9%	53	6,0%	21	6,5%
7	2	7,6%	54	6,1%	11	3,4%
8	3	11,5%	26	2,9%	12	3,7%
9	4	15,4%	33	3,7%	12	3,7%
10	0	0,0%	27	3,0%	8	2,5%
11 – 20	3	11,5%	59	6,6%	32	10,0%
21 – 30	1	3,9%	3	0,4%	0	0,0%
<i>Celkem</i>	26	100,0%	889	100,0%	324	100,0%

5.4.8 Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody

Nepodmíněný trest odnětí svobody je nejpřísnějším a nejvíce omezujícím trestem, který je v současné době možné v České republice pachatelům uložit a je ukládán pouze, pokud není možná náprava pachatele jiným způsobem. Problematika ukládání trestů není pro tuhle diplomovou práci nijak zvlášť klíčová, pobyt pachatele ve vězení nicméně může ovlivnit jeho budoucí kriminální kariéru (hovoříme o tzv.

prisonizaci pachatele), a právě proto jsem se rozhodla zařadit do zkoumaných ukazatelů i výkon tohoto trestu.

V mém vzorku pachatelů více než polovina pachatelů ve výkonu trestu nikdy nebyla, což je vzhledem k skladbě trestných činů, za které byli v rámci jejich kriminálních kariér odsouzeni, pochopitelné.¹²⁹ Druhá polovina pachatelů byla ve výkonu odnětí svobody maximálně pětkrát – s výjimkou jediného pachatele, který byl ve výkonu odnětí svobody desetkrát.

Tabulka 9: Výkon trestu odnětí svobody (vlastní šetření)

Výkon trestu odnětí svobody	Počet	Podíl
ani jednou	14	53,7%
jednou	4	15,4%
2 až 5 krát	7	27,0%
10 krát	1	3,9%
<i>Celkem</i>	26	100,0%

5.5 Vztah mezi zneužíváním drog a kriminalitou – analýza trestních spisů

5.5.1 Charakter a délka zneužívání OPL

Při zkoumání vztahu mezi zneužíváním OPL a páčáním kriminality bylo čerpáno ze znaleckých posudků. Nejdřív jsem se zaměřila na zkoumání charakteru a délky zneužívání OPL, přičemž jsem se řídila závěry, které ve svých posudcích ohledně charakteru zneužívání OPL, konstatovali znalci. Výsledky zkoumání charakteru zneužívání OPL shrnuje tabulka 10:

Tabulka 10: Užívání OPL (vlastní šetření)

Uživatel OPL	Počet	Podíl
ano (pravidelně)	3	11,5%
ano (závislost)	23	88,5%
<i>Celkem</i>	26	100,0%

¹²⁹ Viz kapitulu 5.5.4 Struktura páchaných trestných činů.

Tak jak jsem předpokládala při výběru konkrétních trestních spisů pro vlastní šetření, nařízení ochranného protitoxikomanického léčení indikuje, že osoba, která delikt spáchala, je osobou se závislostí na OPL. Ze souboru 26 pachatelů bylo 23 z nich označených znalcem z odvětví psychiatrie jako závislých na OPL (16 mužů a všech 7 žen). U zbylých třech pachatelů se jednalo pouze pravidelné užívání OPL bez závislosti.

Pokud jde o délku užívání, vzhledem k věkovému rozložení pachatelů a jejich nejvyššímu dosaženému vzdělání jsem předpokládala, že se bude jednat o osoby s mnohaletými zkušenostmi se zneužíváním OPL, což potvrzuje i tabulka 11:

Tabulka 11: Délka užívání OPL (vlastní šetření)

Délka užívání	Počet	Podíl
1-5 let	3	11,5%
5-10 let	5	19,2%
více než 10 let	18	69,3%
<i>Celkem</i>	26	100,0%

Vidíme, že ve vzorku pachatelů závislých na OPL výrazně převládají osoby s více než desetiletou zkušeností s abúzem drog. Se snižující se dobou abúzu se rovněž snižuje počet pachatelů v souboru. Soud totiž ukládá tento typ léčení zejména tehdy, byl-li trestný čin spáchán pod vlivem OPL nebo v souvislosti s ní.

5.5.2 Závislost na konkrétní OPL

Pro vyvození vztahu mezi drogami a kriminalitou je esenciální znát konkrétní OPL, na které je pachatel závislý. Jelikož je nejrozšířenější tvrdou drogou v České republice pervitin, předpokládala jsem, že na území hlavního města budou mezi pachateli, kterým bylo uloženo ochranné protitoxikomanické léčení, převažovat uživatelé právě tohoto stimulantu. Ráda bych podotkla, že znalci častokrát v případě jednoho pachatele konstatovali závislost, resp. jiný vzorec zneužívání, u více OPL. Proto se celkový počet závislostí, resp. dalších vzorců zneužívání OPL, nemusí shodovat s celkovým počtem pachatelů, ale může ho, jak vidíme v tabulce 12, i převyšovat.

Tabulka 12: Závislost na konkrétní OPL (vlastní šetření)

Konkrétní OPL – závislost	Počet	Podíl
marihuana	8	19,5%
pervitin	19	46,0%
heroin	9	22,0%
subutex	5	12,5%
<i>Celkem</i>	<i>41</i>	<i>100%</i>

Předpoklad převládající závislosti na pervitinu se tedy potvrdil - ze všech pachatelů zneužívajících OPL, kterým bylo v letech 2009 a 2012 uloženo ochranné léčení protitoxikomanické, jich byla na pervitinu závislá více než polovina. Pachatelům byla také konstatována závislost na heroinu a marihuaně, a to v přibližně stejném počtu. Opiát Subutex® se ve většině případů užíval jako substitute dražšího heroinu, ale vyskytl se i případ, kdy osoba užívala Subutex® i bez předchozí závislosti na heroinu.

U některých OPL však znalci shledali pouze užívání v rozsahu pravidelného užívání bez vzniku závislosti. Jedná se o tři OPL – marihuanu, pervitin a heroin. Co se týče příležitostného užívání nebo pouze jedinou zkušenost pachatelů s určitou OPL, zastoupení zde mají všechny základní typy OPL v přibližně stejném počtu.

5.5.3 Sekundární drogová kriminalita pachatelů

Vzhledem k tomu, že nejrozšířenější tvrdou drogou v České republice obecně, i v mém šetření, je stimulant pervitin, předpokládala jsem (vzhledem k výsledkům různých zahraničních studií), že pachatelé v minulosti páchali v rámci sekundární kriminality zejména kriminalitu pod vlivem této OPL a že kriminalita opatřovací bude mít tím pádem mezi pachateli menší zastoupení. Výsledky v následující tabulce byly získané na základě informací ze znaleckých posudků nebo výpovědí, ve kterých byli pachatelé dotazováni (kromě jiného) na důvody páchaní aktuálního trestného činu i předchozí trestné činnosti.

Tabulka 13: Sekundární drogová kriminalita pachatelů (vlastní šetření)

Sekundární kriminalita	Počet	Podíl
opatřovací	10	34,5%
pod vlivem	15	51,7%
nezjištěno	4	13,8%
<i>Celkem</i>	29	100,0%

Z tabulky je zřejmé, že moje hypotéza se potvrdila. Více než polovina pachatelů přiznala, že alespoň jednou během své kriminální kariéry spáchala trestný čin pod vlivem OPL. Více než třetina pachatelů přiznala, že si finanční prostředky na nákup drogy alespoň jednou opatřila spácháním trestné činnosti. Tyto dvě skupiny se prolínají a někteří pachatelé se přiznali k oběma druhům sekundární drogové kriminality (proto je celkové číslo vyšší než je celkový počet pachatelů). U čtyř pachatelů se však nepodařilo získat žádné informace o páchaní sekundární drogové kriminality.

5.5.4 Struktura páchaných trestných činů

Struktura páchaných trestných činů, za které byli pachatelé odsouzeni, je z hlediska zkoumání vztahu mezi zneužíváním OPL a kriminalitou velice důležitá. Proto jsem jí zkoumala opravdu detailně. Nejdříve jsem vycházela z uspořádání trestných činů do jednotlivých hlav ve zvláštní části TZ. Dále jsem se soustředila na zaznamenávání konkrétních trestných činů v rámci jednotlivých hlav. Při konečném porovnání s výzkumem IKSP jsem pro zjednodušení porovnávání vycházela z rozdělení kriminality na její základní (obecné) druhy – majetkovou, drogovou, násilnou a mravnostní, které rozlišovali autoři výzkumu a které jsem blíže rozebírala v první kapitole této práce.

Následující tabulka přináší dva přehledy. Z prvního se dovíme strukturu páchaných trestných činů, za které bylo pachatelům aktuálně uloženo ochranné léčení protitoxikomanické, z druhého strukturu páchaných trestných činů v rámci jejich kriminální minulosti. Ve druhém případě musíme mít na paměti vysokou latenci obou typů drogové kriminality – primární i sekundární. Je tedy velmi pravděpodobné, že uvedený seznam nepokrývá veškerou kriminální aktivitu všech pachatelů.

Tabulka 14: Struktura trestných činů (vlastní šetření)

Druh TČ	Aktuální		V minulosti	
	Počet	Podíl	Počet	Podíl
proti životu a zdraví	2	6,5%	5	2,5%
proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství	3	9,7%	20	9,9%
proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti	2	6,5%	1	0,5%
proti rodině a dětem	0	0,0%	1	0,5%
proti majetku	11	35,5%	131	65,2%
hospodářské	0	0,0%	1	0,5%
obecně nebezpečné	12	38,6%	33	16,4%
proti pořádku ve věcech veřejných	1	3,2%	9	4,5%
<i>Celkem</i> ¹³⁰	31	100,0%	201	100,0%

V rámci trestných činů, za které byli pachatelé aktuálně odsouzeni, převládají trestné činy zahrnuté v hlavě sedmé TZ, tj. trestné činy obecně nebezpečné. Tento druh trestných činů byl zastoupen prakticky jen dvěma trestnými činy – jde o trestný čin opilství podle § 360 TZ, (resp. § 201a TrZák), a trestný čin nedovolené výroby a jiného nakládání s OPL a jedy podle §283 TZ (resp. § 187 TrZák). Pouze v jednom případě z roku 2012 se vyskytl souběh přečinu ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274 TZ s přečinem maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 337 TZ.

V těsném závěsu následuje skupina trestných činů proti majetku, kde se až v osmi případech z jedenácti jednalo o trestný čin krádeže podle § 205 TZ (resp. § 247 TrZák). V polovině případů byl tento trestný čin spáchán v jednočinném souběhu s trestným činem poškození cizí věci podle § 228 TZ (resp. § 257 TrZák). Ve zbylých třech případech (všechny z roku 2012) byly spáchané trestné činy podílnictví (§ 214 TZ), neoprávněného užívání cizí věci (§ 207 TZ) a podvodu (§ 209 TZ).

V mnohém menším počtu se pak vyskytly trestné činy z prvních tří hlav trestního zákoníku, tj. trestné činy proti životu a zdraví, trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství a trestné činy proti důstojnosti v sexuální oblasti. Oba případy trestných činů proti životu a zdraví byly z roku 2012 a jednalo se o trestný čin ublížení na zdraví podle § 146 TZ a těžkého

¹³⁰ Jedná se o počet všech trestných činů zaznamenaných v opisu z Rejstříku trestů u jednotlivých pachatelů ze vzorku.

ublížení na zdraví podle § 145 TZ. Druhá uvedená skupina trestných činů měla zastoupení v jednom případě z roku 2009, ve kterém byl mladistvý pachatel odsouzen za provinění loupeže, a zbylé dva případy z roku 2012 zahrnovaly trestné činy omezování osobní svobody podle § 171 TZ a porušování domovní svobody podle § 178 TZ. V obou případech spáchání trestných činů proti důstojnosti v sexuální oblasti šlo o trestný čin pohlavního zneužití – jeden byl z roku 2009 (podle § 242 TrZák) a druhý z roku 2012 (podle § 187 TZ). V jednom případě byl pachatel odsouzen za spáchání trestného činu proti veřejnému pořádku, konkrétně šlo o trestný čin útoku na veřejného činitele podle § 155 TrZák.

Při analýze předchozích odsouzení si nelze nevšimnout, jak výrazně převažují trestné činy proti majetku nad ostatními skupinami trestných činů. Opět zde jednoznačně dominuje trestný čin krádeže, který byl spáchán v až 88 % případů. Zastoupení ostatních majetkových trestných činů bylo oproti trestnému činu krádeže pouze nepatrné. Jednalo se zejména o trestné činy poškození cizí věci, neoprávněného užívání cizí věci, zpronevěry podle § 206 TZ (resp. § 248 TrZák), podvodu a podílnictví.

Druhou nejčastěji páchanou skupinou trestných činů jsou trestné činy obecně nebezpečné. 60 % z nich tvoří trestný čin nedovolené výroby a jiného nakládání s OPL a jedy. Zajímavostí je, že za trestný čin opilství, který byl v rámci aktuálních odsouzení jedním z nejčastěji se vyskytujících, nebyl v minulosti odsouzen ani jeden z pachatelů. Ve větším počtu se vyskytoval i trestný čin poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení podle § 276 TZ (resp. podle § 182 TrZák) - tvořil přibližně 10 % z obecně nebezpečných trestných činů. Vyskytly se však i trestné činy šíření toxikomanie (§ 287 TZ), ohrožení pod vlivem návykové látky (§ 274 TZ) a nedovoleného ozbrojování (§ 279 TZ).

Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a ochranu listovního tajemství rovněž tvořily početnou skupinu v rámci minulého kriminálního jednání pachatelů. Až 70 % z nich tvořil trestný čin porušování domovní svobody podle § 178 TZ (resp. § 238 TrZák) – bývá totiž častokrát páchán v souběhu s trestným činem krádeží vloupáním. Kromě tohoto trestného činu se v rámci této kategorie

vyskytovaly pouze další dva, a to trestný čin loupeže podle § 173 TZ (resp. § 234 TrZák) a trestný čin vydírání podle § 175 TZ (resp. § 235 TrZák).

Menší než desetiprocentní podíl na celkové struktuře v minulosti páchané kriminality tvořily trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných (kde převládaly trestné činy maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 TZ a křivé obvinění podle § 345 TZ), trestné činy proti životu a zdraví (s výskytem pouze jednoho trestného činu – ublížení na zdraví). Pouze jednou v rámci kriminální minulosti všech pachatelů byly spáchány trestné činy zanedbání povinné výživy z kategorie trestných činů proti rodině a dětem (§ 196 TZ), neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku z kategorie hospodářských trestných činů (§ 234 TZ), a pohlavní zneužití z kategorie trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (§ 187 TZ).

Trestné činy hospodářské a proti rodině a dětem se vyskytují pouze ojediněle, což je rovněž pochopitelné – ke spáchání trestných činů hospodářských je totiž často nutné určité vzdělání, postavení anebo speciální technické vybavení, které pachatelé závislí na OPL ve většině případů nemají, a u trestných činů proti rodině a dětem zase těmto pachatelům chybí vztah k rodině, jak vyplývá i z předchozích výsledků mého šetření.¹³¹

Ze srovnání výsledků aktuálních a v minulosti spáchaných trestných činů z hlediska pohlaví jsem rovněž vypožorovala určitou podobnost. Ženy v rámci mého šetření nemají tendence páchat násilnou kriminalitu, ale specializují se výlučně na páchání krádeží (a v souvislosti s nimi i porušování domovní svobody) a drogových trestných činů. U mužů je rozsah trestné činnosti širší – stejně jako ženy, i oni inklinují zejména k páchání krádeží a drogových trestných činů, ale objevují se i případy násilné a mravnostní kriminality (zejména ve formě ublížení na zdraví, loupeže a pohlavního zneužití).

Téměř třetina pachatelů, odsouzených za trestný čin nedovolené výroby a držení OPL a jedů podle §§ 187 a 187a TrZák, byla podle výzkumu IKSP odsouzena v průběhu své kriminální kariéry pouze za drogovou trestnou činnost, což souvisí

¹³¹ Viz kapitola 5.4.2 Rodinný stav pachatelů na straně 51.

s velkým podílem prvopachatelů.¹³² Druhým nejčastějším typem kriminality byla, stejně jako v případě mého šetření, kriminalita majetková, v rámci které rovněž výrazně převažoval trestný čin krádeže. Násilná a mravnostní kriminalita se v kriminálních kariérách pachatelů vyskytovala spíše výjimečně.¹³³

5.6 Kriminální kariéry – kasuistika

5.6.1 Pachatel 1

Mladistvý F. H. (ročník 1990) byl v roce 2008 odsouzen za provinění loupeže podle § 234 odst. 1 TrZák, jehož se dopustil tím, že opakovaně žádal po poškozené vydání mobilního telefonu za účelem uskotočnění telefonického hovoru, a když ta to odmítla s tím, že nemá kredit, vytáhl F.H. z kapsy nůž o délce čepele 15 centimetrů a znovu se dožadoval mobilního telefonu, který mu poškozená ze strachu o svůj život a zdraví vydala. Obžalovaný vzápětí mobilní telefon prodal neznámému muži za částku 2.500,- Kč, kterou následně použil pro svojí potřebu. Za toto provinění byl mladistvému uložen trest odnětí svobody v trvání 18 měsíců s podmíněným odkladem výkonu na zkušební dobu 3 let. Dále mu bylo uloženo ochranné protitoxikomanické léčení ambulantní formou.

F. H. se uvedeného provinění dopustil jako osmnáctiletý. Co se týče jeho rodinného stavu, je svobodný, ale s přítelkyní má 2 děti. Mladistvý dosáhl pouze základní vzdělání - navštěvoval speciální školu. V době spáchání provinění byl bez zaměstnání.

Pokud jde o rodinné zázemí, mladistvý pochází z velmi problémového prostředí. Jeho otec byl v minulosti vícekrát soudně trestán, v době spáchání jeho provinění byl opět ve výkonu trestu. Matka je invalidní důchodkyně – byla jí diagnostikována schizofrenie a navíc je závislá na alkoholu. Do svých třinácti let vyrůstal v úplné rodině

¹³² TRÁVNIČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 45 a 62, ISBN: 978-80-7338-101-1. Dostupné také z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/376.pdf>>

¹³³ TRÁVNIČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 38 a 57, ISBN: 978-80-7338-101-1. Dostupné také z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/376.pdf>>

– pak se rodiče rozvedli. Rozvod rodičů zvládal velmi těžce a od roku 2004 bylo zaznamenáno zhoršení jeho prospěchu a chování ve škole. Poprvé byl mladistvý prověřován policií již ve svých 14 letech pro omezení osobní svobody ve spolupachatelství a o rok později kvůli loupeži. V 16 letech byl usvědčen z krádeže a následně umístěn ve výchovném ústavu, odkud za matčina povzbuzování pravidelně utíkal. Těžkou ránou byla pro mladistvého ztráta staršího bratra, který byl jeho velkým vzorem - v roce 2007 zemřel na předávkování heroinem. Jedinou další blízkou osobu, kterou mladistvý má, je jeho strýc, ten však také trpí závislostí od alkoholu.

S drogami začal F. H. ve 14 letech, kdy začal kouřit marihuanu, o rok později přesedlal na pervitin, který většinou kouří (občas si ho aplikuje injekčně) a párkrát vyzkoušel i heroin. Na OPL se necítí být závislý, podle vlastních slov je užívá jen pro dosažení euforie, což potvrdil i znalecký posudek, ve kterém znalec konstatoval pouze pravidelné užívání pervitinu bez vzniku závislosti. Při policejním výslechu pachatel přiznal, že provinění spáchal proto, že potřeboval peníze na drogy. Za uvedených 2.500,- Kč, které za uloupený mobilní telefon obdržel, si následně koupil pervitin.

5.6.2 Pachatel 2

E. S. (ročník 1987) byla v roce 2012 odsouzena za trestný čin opilství podle § 360 odst. 1 TZ. Skutkovou podstatu tohoto trestného činu naplnila tím, že se vědomě užitím Subutexu®, pervitinu a marihuany přivedla do stavu akutní intoxikace a vlivem psychotického vnímání a myšlení u ní došlo k vymizení rozpoznávacích a ovládacích schopností a v tomto stavu bodla v tramvaji do břicha poškozeného, který se následně musel podrobit dvěma operacím břicha, a byl omezen v obvyklém způsobu života po dobu 7 týdnů. Za tento čin byla pachatelka odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na dobu 20 měsíců do věznice s dozorem. Kromě tohoto trestu jí byl také uložen trest propadnutí věci a jiné majetkové hodnoty a také ochranné léčení protitoxikomanické v ústavní formě.

V době spáchání trestného činu bylo pachatelce 24 let, byla svobodná. Je matkou jednoho dítěte – porodila ho ještě jako nezletilá a dala ho k adopci. E. S. svého času

začala studovat na střední škole, kterou však neukončila, a tak je její nejvyšší dosažené vzdělání pouze základní. Je dlouhodobě nezaměstnána.

Co se rodinného zázemí týče, matka byla bezproblémová a otec se léčil ambulantně na psychiatrii kvůli záchvatům agrese. Od svých 15 let však vyrůstala ve výchovném ústavu, protože jí otec kvůli jejímu problémovému chování vyhodil z domu. S drogami začala v 16 letech, přičemž marihuanu i pervitin užívala do doby spáchání trestného činu každodenně – marihuanu kouřením, pervitin intravenózně. Příležitostně si (taktéž intravenózně) aplikovala jednu osminu tablety Subutex®. Znalec ve svém posudku diagnostikoval pachatele fyzickou závislost na opiátech a psychickou na pervitinu a kanabionoidech.

E. S. byla v minulosti celkem pětkrát soudně trestána. Svou kriminální kariéru zahájila v květnu 2006, kdy byla odsouzena za krádež k tresu obecně prospěšných prací o výměře 80 hodin. O 13 dnů později byla odsouzena za další krádež k trestu odnětí svobody v trvání 4 měsíců s podmíněným odkladem výkonu trestu na zkušební dobu 2 let – pachatelka se nakonec osvědčila. O tři měsíce později byla odsouzena za krádež vloupáním v jednočinném souběhu s porušováním domovní svobody k trestu odnětí svobody v trvání 4 měsíců s podmíněným odkladem výkonu trestu na zkušební dobu 2 let. O další dva měsíce později byla odsouzena opět za porušování domovní svobody ve spolupachatelství k dalšímu trestu odnětí svobody v trvání opět 4 měsíců s podmíněným odkladem výkonu trestu na zkušební dobu 1,5 roku. V dubnu 2007 byla za spáchání trestného činu krádeže odsouzena k souhrnnému trestu (za současného zrušení prvního, třetího a čtvrtého trestu), kterým byly obecně prospěšné práce o výměře 400 hodin a propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty.

5.6.3 Pachatel 3

J. L. (ročník 1980) byl v roce 2011 odsouzen za zločin těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1, odst. 2 písm. g) TZ, v jednočinném souběhu s přečinem výtržnictví podle § 358 odst. 1 TZ, jichž se dopustil tím, že na ulici nejprve verbálně napadl poškozenou nezletilou P. P. vulgárními výrazy a následně jí napadl i fyzicky, a to tak, že jí nejméně čtyřmi ranami udeřil pěstí do obličeje a hrudníku a pak jí třikrát

kopl do břicha a do hlavy. Za uvedené jednání mu byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání osm a půl roku ve věznici se zvýšenou ostrahou. Rovněž mu bylo uloženo ochranné léčení protitoxikomanické ústavní formou, trest zákazu pobytu na území Hlavního města Prahy na dobu 10 let a náhrada škody ve výši 56.974,- Kč.

J. L. se daného deliktu dopustil ve věku 31 let. V době spáchání trestného činu byl svobodný, bezdětný a dlouhodobě bez zaměstnání, má však výuční list. Je jedináček, vlastního otce nezná, možná už zemřel. Když mu byly dva roky, přežil těžkou autonehodu – byl dva dny v bezvědomí, jeho matka dokonce šest dní. Matka se od té doby léčila na psychiatrii, dodnes užívá psychofarmaka. V jeho pěti letech se matka znovu provdala. S otčímem měl velmi špatný vztah, protože nadměrně pil alkohol a fyzicky týral jeho i jeho matku. Již v dětství často utíkal z domova do přírody, aby měl klid. Matka i otčím péči o něj velmi zanedbávali, byl často hladový a špatně oblečený. Pro časté absence a jiné problémy ve škole byl od 15 do 18 let umístěn ve výchovném ústavu. Po návratu domů pokračovaly hádky a fyzické střety s otčímem, které vyvrcholily v roce 2001, kdy J. L. otčíma pobodal – matka se však postavila na stranu svého manžela a J. L. z domu vyhnala. Od roku 2006 je bezdomovec. V tom samém roce mu byla diagnostikována hepatitida typu C a v roce 2009 i syfilis.

J. L. je bisexuální orientace, jeho první sexuální styk v 14 letech byl homosexuální za peníze. Prostitucí si pravidelně vydělával od roku 2006. Kouří od 12 let, alkohol pije pravidelně – i půl litru tvrdého denně. OPL začal užívat v 14 letech. Jednalo se o marihuanu, kterou užíval nepravidelně, v poslední době užívá denně 4 jointy. Od 15 let si intravenózně aplikuje pervitin, závislost na kterém mu znalec ve svém posudku diagnostikoval. V době, kdy byl ve výchovném ústavu, zneužíval rovněž kodein. Výjimečně sáhne i po heroinu.

J. L. zahájil svou kriminální kariéru již jako mladistvý. V roce 1997 byl odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody v délce trvání deset měsíců, když utekl z výchovného ústavu a následně se pokusil o krádež vloupáním v jednočinném souběhu s porušováním domovní svobody. O rok později byl, rovněž jako mladistvý, odsouzen za spáchání trestného činu pohlavního zneužívání k trestu odnětí svobody v délce trvání čtrnáct měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu dva roky – v roce 2001 se ve zkušební době osvědčil. V následujících pěti letech byl celkem pětikrát odsouzen –

tříkrát k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, jedenkrát k trestu obecně prospěšných prací a jedenkrát k podmíněnému trestu odnětí svobody – vždy šlo buď o trestný čin krádeže anebo o trestný čin ublížení na zdraví. Poslední odsouzení je z roku 2009, kdy byl J. L. trestním příkazem odsouzen za porušování domovní svobody k trestu odnětí svobody v trvání 15 měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu 18 měsíců.

5.6.4 Pachatel 4

D. S. (ročník 1981) byla v roce 2012 odsouzena za zločin nedovolené výroby a jiného nakládání s OPL podle § 283 odst. 1, 2 písm. a), jehož se dopustila tím, že v průběhu let 2009 až 2011 v nejméně 125 případech, v blíže nezjištěných množstvích, prodala drogu pervitin různým osobám na Praze 8. D. S. byla za tento zločin odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání 36 měsíců do věznice s dozorem, k trestu propadnutí věci a jiné majetkové hodnoty a bylo jí rovněž uloženo ochranné protitoxikomanické léčení v ambulantní formě.

D.S. uvedenou trestnou činnost páchala ve věku 28 až 30 let, v té době byla vdaná. Je matkou třech dětí (ani jedno však nepočala se svým manželem), její nejvyšší dosažené vzdělání je pouze základní, a je dlouhodobě nezaměstnána.

Oba rodiče pachatelky jsou již mrtví. Její otec zemřel v roce 2010, matka o rok později. Rodiče spolu však nežili, matka měla dlouhá léta přítele, který po její smrti zůstal v jejím bytě. D. S. má celkem tři sourozence, ale ani jednoho nezná – nevyrůstali s ní ve společné domácnosti (jedno v dětství žilo u svého biologického otce, zbylé dvě v dětském domově). D. S. ani o jedno ze svých vlastních dětí osobně nepečuje – jedno vyrůstá u svého biologického otce, další dala k adopci, a nejmladší dítě porodila ve vazbě, proto se v době trestního řízení nacházelo v kojeneckém ústavu.

D. S. je uživatelkou OPL od svých sedmnácti let. V té době začala kouřit marihuanu, kterou však o tři roky později vyměnila za pervitin, který užívala šňupáním po dobu jednoho roku. Poté začala s užíváním heroínu, který si dva roky aplikovala intravenózně. V roce 2010 znovu přešla na pervitin, který denně zneužívá (i v průběhu všech těhotenství) - závislost na této OPL diagnostikoval znalec ve svém posudku. Se

svou drogovou závislostí se nikdy neléčila. Při výslechu přiznala, že při páchání uvedeného zločinu bývala pravidelně intoxikována.

D. S. zahájila svou kriminální kariéru v roce 2000, kdy byla jako devatenáctiletá odsouzena za krádež a poškozování a ohrožování provozu obecně prospěšného zařízení k trestu obecně prospěšných prací o výměře 150 hodin. Od roku 2002 do roku 2011 byla za majetkovou trestnou činnost (krádeže a zpronevěru) odsouzena ještě pětkrát a byly jí za to uloženy podmíněné tresty odnětí svobody nebo trest obecně prospěšných prací.

5.6.5 Shrnutí kasuistik

Z uvedených čtyř kasuistik je možné dovodit některé charakteristiky, které mají tito pachatelé společné a které lze zobecnit bez ohledu na rok odsouzení. Považuji za důležité zdůraznit, že znalecké posudky, ze kterých jsem při zobecňování poznatků o rodinném zázemí v první řadě vycházela, byly psané různými znalci a tím pádem byly i různého rozsahu a struktury. Z tohoto důvodu se u všech pachatelů nepodařilo zjistit všechny posuzované skutečnosti tak podrobně, jak bych si pro ideální zpracování kasuistik představovala.

Jak jsem již výše uvedla, je obecně známo, že sociální prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, hraje při jeho pozdějším zneužívání drog a páchání kriminality velkou roli. Pro svůj, byť malý, vzorek, pachatelů závislých na OPL mohu vyvodit tyto obecné závěry týkající se rodinného zázemí:

- a) tyto osoby nejčastěji vyrůstají v neúplné rodině, rozvod rodičů či smrt jednoho z nich nesou velmi těžce;
- b) v případě, že vyrůstají v úplné rodině, nejedná se o rodinu bezproblémovou, ale působí na ně v dětství řada negativních vlivů, např. alkoholismus, kriminální chování či duševní poruchy a jiné psychické problémy rodičů;
- c) jako nezletilí necítí ve svých rodičích oporu, naopak častokrát mají z rodičů strach, proto utíkají z domova, nebo je rodiče sami vyhánějí ze společné domácnosti.

V případě zobecňování informací o zahájení a průběhu kriminálních kariér jsem vycházela z opisů z Rejstříku trestů, kde byla k dispozici kompletní kriminální minulost (ve smyslu záznamů pravomocných odsouzení za trestní činy) každého pachatele. Pro zahájení a průběh kriminální kariéry jsou tedy charakteristické následující skutečnosti:

- a) v době prvního odsouzení jsou pachatelé ještě mladiství, resp. ve věku blízkém věku mladistvých;
- b) od prvního odsouzení do spáchání posledního trestního činu byli pachatele trestáni průměrně šestkrát;
- c) první odsouzení je zpravidla pro trestný čin krádeže;
- d) nejrozšířenější páchanou skupinou trestných činů jsou trestné činy proti majetku;
- e) výrazně převládá různorodost páchaných trestných činů nad specializací na konkrétní skupinu trestných činů, příp. na konkrétní trestný čin;
- f) uživatelé OPL nejčastěji páchají trestnou činnost samostatně, páchání trestného činu ve spolupachatelství se vyskytuje jen minimálně.

Závěr

Jak jsem zmínila již v úvodu mé diplomové práce, trestná činnost související s drogami je i dnes velmi aktuálním problémem, na který můžeme nahlížet hned z několika úhlu pohledů. Já jsem se ve své diplomové práci rozhodla zaměřit na dva důležité aspekty této trestné činnosti - kriminální kariéru a vztah mezi zneužíváním drog a kriminalitou, a to zejména proto, že v České republice pořád chybí jak teoretické, tak praktické znalosti a poznatky, které by tato dvě témata dostatečně rozebíraly.

Kriminální kariéry pachatelů z řad uživatelů drog jsou fenoménem, kterému je v zahraničí věnována pozornost již dlouhá léta. Podle mého názoru se jedná o velice důležitý aspekt boje proti trestné činnosti související s drogami – umožňuje totiž porozumět tomu, proč je tato trestná činnost páchaná, které okolnosti vedou k zvýšení nebo snížení frekvence jejího páchaní a proč pachatelé nakonec upustí od dalšího páchaní trestné činnosti. Domnívám se, že výsledky získané dalším studiem kriminálních kariér by bylo v budoucnu možné uplatnit při vytváření protidrogové politiky a jednotlivých akčních plánů, které jsou podle mého názoru vzhledem k opakovanému neplnění jednotlivých cílů a jejich přenášení z jednoho akčního plánu do druhého, ne příliš účinné. I navzdory důležitosti fenoménu kriminálních kariér byl v České republice dosud proveden pouze jeden rozsáhlejší výzkum týkající se specificky problematiky pachatelů drogové kriminality, a právě proto jsem se rozhodla provést vlastní šetření v rámci Hlavního města Prahy.

Výsledky mého šetření souhlasí s poznatky, které jsou v zahraničí již dávno známé a které přinesl zmíněný výzkum IKSP. Nelze zpochybňovat, že největší vliv na zahájení kriminální kariéry v budoucnu má sociální prostředí, ze kterého pachatel pochází a že rozvrácená rodina, fyzické trestání, nedostatečná výchova, alkoholismus, trestná činnost rodičů či jejich smrt, jsou spolehlivými prediktory brzkého zahájení kriminální kariéry. Jak vyplynulo z mého šetření, první odsouzení za trestný čin, které jsem zároveň považovala za zahájení kriminální kariéry, bylo zpravidla ještě před dvacátým rokem života pachatelů. Mnoho autorů však za zahájení kriminální kariéry považuje spáchání prvního trestního deliktu, ke kterému zpravidla dochází mnohem dřív. Závěry učiněné po rozboru kriminálních kariér čtyř osob se shodovaly s výsledky celkového šetření. Podařilo se tak vytvořit obraz typického pachatele závislého na OPL

– jedná se o svobodnou, bezdětnou, dlouhodobě nezaměstnanou osobu, která dosáhla pouze základního vzdělání a v průběhu svého života byla odsouzena průměrně šestkrát, přičemž trestnou činnost páchá samostatně a nepodmíněný trest odnětí svobody nevykonala ani jednou.

Jelikož výsledky mého šetření i zahraničních výzkumů kriminálních kariér naznačují vysoký vliv sociálního prostředí na děti a jejich budoucí kriminální kariéru, je nezbytné i nadále klást důraz na primární prevenci. Provádění screeningu na základních školách a následné pozitivní působení pedagogů a rodičů, kteří mají na děti mladšího školního věku největší vliv, by podle mého názoru mohlo vést k nezahájení zneužívání OPL a kriminální kariéry, resp. alespoň ke zvýšení věku první zkušenosti s drogami či prvního spáchání trestního činu.

Zkoumání vztahu mezi zneužíváním konkrétní drogy a pácháním kriminality je z praktického hlediska rovněž velmi důležité. Tak jako u studia kriminálních kariér, i tyto praktické poznatky mají potenciál přispět k funkčnější protidrogové politice, zejména co se týče zmírňování negativních dopadů užívání drog na společnost, kterými kriminalita páchaná pod vlivem či kriminalita opatřovací, jednoznačně jsou. Vlastní šetření provedené v rámci mé diplomové práce doplnilo výše uvedenou charakteristiku typického pachatele závislého na OPL – jedná se o osobu závislou na pervitinu s více než desetiletou zkušeností se zneužíváním OPL. Ve znaleckých posudcích se pachatelé častokrát přiznávali k páchání aktuální i minulé trestné činnosti pod vlivem OPL či za účelem jejího opatření. Bylo tak nakonec možné vyvodit závěr, že v souvislosti se zneužíváním pervitinu docházelo zejména k páchání kriminality pod vlivem této drogy. Kriminalita opatřovací byla páchána v menším množství, což odpovídá menšímu počtu osob závislých na heroinu, kterým se páchání tohoto druhu kriminality v zahraniční literatuře připisuje. Je však nutné myslet na to, že někteří pachatelé spáchali určitý trestný čin pod vlivem OPL, a zároveň za účelem opatření finančních prostředků k nákupu další dávky drogy. Nezřídka tak docházelo k překrývání kriminality pod vlivem a kriminality opatřovací. Co se týče struktury páchaných trestných činů, v rámci minulých i posledních odsouzení jednoznačně převládal trestný čin krádeže. Ostatní trestné činy se mu ani zdaleka nepřibližovaly. Druhým nejčastěji páchaným trestným činem je trestný čin nedovolené výroby a jiného nakládání s OPL a jedy.

Porovnání s výsledky výzkumu IKSP, který zkoumal kriminální kariéry pachatelů trestných činů podle §§ 187 a 187a TrZák, ukázalo podobné výsledky ve všech porovnávaných ukazatelích. Věk se v době posledního (aktuálního) odsouzení pohyboval ve všech třech vzorcích pachatelů ve věkovém rozpětí 21-30 let a zahájení kriminálních kariér nastalo zpravidla do dvacátého roku věku. Ve všech porovnávaných skupinách pachatelů se spolupachatelství vyskytovalo opravdu jen výjimečně. I rozsah trestné činnosti byl podobný – průměrně byli v mém vzorku pachatelé odsouzení šestkrát, v obou vzorcích výzkumu IKSP čtyřikrát. Co se týče struktury trestných činů, i ve výzkumu IKSP byly výrazněji zastoupené stejné dva trestné činy jako v mém šetření, ale vzhledem k vybranému souboru pachatelů v opačném pořadí – nejčastěji páchaným trestným činem byl trestný čin nedovolené výroby a držení OPL a jedů a mimo skupinu drogových trestných činů trestný čin krádeže.

Vzhledem k tomu, že výsledky mého šetření ukázaly, že pachatelé zneužívající OPL se dopouštějí trestného činu krádeže několikanásobně častěji než jiných trestných činů a více než polovina se jich přiznala k tomu, že minimálně jednou ve své kriminální kariéře spáchali trestný čin pod vlivem OPL (a rovněž musíme brát do úvahy i pachatele, kteří se nijak nevyjádřili), v případě, že by docházelo ke zvyšování tohoto trendu, úprava trestného činu krádeže *by de lege ferenda* mohla obsahovat novou kvalifikovanou skutkovou podstatu, která by přísněji postihovala pachatele, kteří se uvedeného trestného činu dopustili pod vlivem OPL.

Vlastní šetření poskytlo, vzhledem k jeho teritoriálnímu omezení a vysoké latentci primární i sekundární drogové kriminality, pouze přibližný obraz o vztahu mezi nejčastěji zneužívanými OPL a kriminalitou a o kriminálních kariérách pachatelů závislých na nealkoholových drogách v Hlavním městě Praze. Určitě je potřebné provést obdobný výzkum na celostátní úrovni, zejména se zaměřením na stimulant pervitin, který je momentálně nejužívanější tvrdou drogou v zemi. Vláda by podle mého názoru mohla ocenit nový úhel pohledu při formování budoucí protidrogové politiky, který by mohl být založen právě na výsledcích v budoucnosti uskutečněného studia kriminálních kariér a vztahu mezi zneužíváním OPL a kriminalitou. Koneckonců, o problémech státu s pervitinem svědčí i aktuální Akční plán - jednou z jeho hlavních priorit je snížit vysokou míru problémového užívání této látky a zamezit tak negativním

důsledkům, které s sebou její abúzus přináší, což se novelou ZNL z roku 2009, kdy proběhlo zpřísnění režimu nakládání s léky obsahujícími efedrin a pseudoefedrin vzhledem k následnému dovozu těchto látek zejména z Polska, nepovedlo naplnit. Pozornost vlády by se tak měla v blízké budoucnosti soustředit na nalezení mezinárodněprávně konformního řešení, které by danou situaci vyřešilo a učiněná novela ZNL by tak mohla být konečně považovaná za úspěšnou a pro českou protidrogovou politiku přínosnou.

Mnohem zdařilejším krokem bylo uzákonění samostatného zákona o prekurzorech drog a vytvoření seznamu výchozích a pomocných látek s účinností od 1. ledna 2014. Díky tomuhle kroku je teď vláda schopna pohotověji reagovat na nově se objevující prekurzory jejich rychlým zařazením na tento seznam, a adekvátně potrestat osoby zneužívající látky k výrobě drog. Tím, že jednou z prvních třech látek nově zařazených na seznam výchozích a pomocných látek byl červený fosfor, který se používá při výrobě pervitinu a který nemá v domácnosti běžného člověka žádné využití, tak zákonodárce učinil správný krok směrem k účinnějšímu odhalování vaříčů pervitinu.

Seznam zkratek

Akční plán	Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2013 až 2015
ČSSR	Československá socialistická republika
EMCDDA	Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction)
IKSP	Institut pro kriminologii a sociální prevenci
NMS	Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti
NPC	Národní protidrogová centrála Služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky
OPL	Omamné a psychotropní látky
TrZák	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ZNL	Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách
WHO	Světová zdravotnická organizace

Seznam použitých zdrojů

Odborné publikace a jejich části:

- BENNETT, T.; HOLLOWAY, K. *Understanding drugs, alcohol and crime*. Berkshire, England: Open University Press, 2005, ISBN: 978-0335-21258-3.
- BROOKMAN, F. et al. *Handbook on Crime*. 1. vyd. Portland, Oregon: Willan Publishing, 2010, ISBN: 978-1-84392-372-5.
- JURÁKOVÁ, I. *Trestněprávní postih toxikomanů*. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, ISBN: 80-210-2234-5.
- Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Situace ve věcech drog v České republice v roce 2012*. Praha: Úřad vlády ČR, 2013.
- MOSER, C.A.; KALTON, G. *Survey Methods in Social Investigation*. Aldershot: Ashgate Dartmouth, 1993, ISBN: 978-1-85521-472-9.
- MIOVSKÝ, M. Konopné drogy. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup, díl 1*. Úřad vlády České republiky, Praha, 2003, ISBN: 80-86734-05-6.
- MINAŘÍK, J. Opioidy a opiáty. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup, díl 1*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, ISBN: 80-86734-05-6.
- MINAŘÍK, J. Stimulancia. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup, díl 1*. 1.vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, ISBN: 80-86734-05-6.
- MOFFITT, T. E. Life-course persistent and adolescent-limited antisocial behavior. In CICCHETTI, D., COHEN, D. J. *Developmental Psychopathology Vol 3: Risk, Disorder and Adaptation*. New York: Wiley, 2006, ISBN: 978-0-471-23738-9.

- NOVOTNÝ, O.; Zapletal, J. a kol., *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, ISBN: 80-7357-026-2.
- NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. 1. vyd. Praha: Koniasch Latin Press, 1997, ISBN: 978-80-8591-736-9.
- PATTERSON, G.R.; YOERGER, K. A developmental model for late-onset delinquency. In ODGOOD, D. W. *Motivation and delinquency: Nebraska Symposium on Motivation*. Lincoln: University of Nebraska Press, Vol. 44, 1997, ISBN: 978-0-8032-3566-3.
- PIQUERO, A.; FARRINGTON, D.; BLUMSTEIN, A. *Key Issues in Criminal Career Research*. New York: Cambridge University Press, 2007, ISBN: 978-0-521-61309-5.
- PRESL, J. *Drogová závislost*. 2. rozš. vyd. Praha: Maxdorf, 1995, ISBN: 978-80-8580-025-8.
- PRESL, J. Současná situace a vývojové trendy v oblasti drogové problematiky v ČR. In BODLÁKOVÁ, I. a kol. *Česká republika ve světě drog: tematický sborník*. 1.vyd. Praha: Koniasch Latin Press, 1995, ISBN: 80-85917-06-8.
- RADIMECKÝ, J. a kol., *Úvod do adiktologie*. Praha: Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. lékařské fakulty a VFN, Univerzita Karlova Praha, 2007, ISBN: 978-80-2399-960-0.
- SOOTHILL, K.; FITZPATRICK, C.; FRANCIS, B. *Understanding Criminal Careers*. Cullompton: Willan Publishing, 2009, ISBN: 978-18-4392-502-8.
- SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení: svazek druhý*. Praha: Justiční akademie České republiky, 2003
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, ISBN: 978-80-7478-616-7.

- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-428-5.
- ŠTABLOVÁ, R., BREJCHA, B. *Drogy: Vybrané kapitoly*. Praha: Policejní akademie ČR, 2005, ISBN: 80-7251-186-6.
- ŠTABLOVÁ, R.; BREJCHA, B. a kol. *Návykové látky a současnost*. Praha: Policejní akademie ČR, 2007, ISBN: 80-7251-224-2.
- VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol., *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-429-2.
- WHITE, H.R.; GORMAN, D.M. Dynamics of the Drug-Crime Relationship. In LAFEE, G. *Criminal Justice 2000 Vol.1: The Nature of Crime Continuity and Change*. Washington DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs 2000.

Časopisecké články:

- BENNETT, T.; HOLLOWAY, K.; FARRINGTON, D. The statistical association between drug misuse and crime: A meta-analysis. In *Aggression and Violent Behavior*. Wiley Periodicals Inc., 2008, Vol 13, No. 2.
- FARRINGTON, D. Advancing knowledge about desistance. *Journal of Contemporary Criminal Justice*. 2007, Vol. 23, No. 1.
- FARRINGTON, D. Criminal Career Research in the United Kingdom. *British Journal of Criminology*. 1992, Vol. 62, No. 4.
- FARRINGTON, D. Developmental and Life-Course Criminology: Key Theoretical and Empirical Issues – The 2002 Sutherland Award Address. *Criminology*. 2003, Vol. 41, No. 2.
- GOLDSTEIN, P. The Drugs/Violence Nexus: A Tripartite Conceptual Framework. *Journal of Drug Issues* 15. 1985.

- PATTERSON, G. R., DEBARSHY, B. D., RAMSEY, E. A developmental perspective on antisocial behavior. *American Psychologist*. 1989, Vol. 44.
- THORNBERRY, T. Toward an Interactional Theory of Delinquency. *Criminology*. 1987, Vol. 25, No. 4.

Elektronické zdroje

- BLATNÍKOVÁ, Š.; NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2008, str. 73, ISBN: 978-80-7338-075-5. Dostupné také z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/350.pdf>
- *Drogy-info.cz: Informační portál o ilegálních a legálních drogách*. Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. Praha: Úřad vlády ČR. Dostupné také z: http://www.drogy-info.cz/index.php/drogova_situace/glosar_pojmu/d/drogova_scena
- EMCDDA, *Drogy a kriminalita – složitý vztah*. Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, 2007. Dostupné také z: <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index36331EN.html>
- FARRINGTON, D., et al. *Kriminální kariéry do věku 50 let a životní úspěšnost do věku 48 let: Nová zjištění cambridgeské studie zabývající se zkoumáním delikventního vývoje pachatele*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, str. 12-14, ISBN: 978-80-7338-101-1. Dostupné také z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/369.pdf>
- HAYNES, R. et al. Drug trends and crime tacking: Relationships between indices of heroin, amphetamine and cannabis use and crime. *Drug and Alcohol Monograph: Number 6*. Perth: Drug and Alcohol Office, 2010. Dostupný také z : http://www.dao.health.wa.gov.au/DesktopModules/Bring2mind/DMX/Download.aspx?Command=Core_Download&EntryId=62&PortalId=0&TabId=211

- KHAN, T.H.; RAHMAN, Z. Drug-Crime Nexus Explored: A Study on the Youths of Selected Urban Areas in Munshiganj District, Bangladesh. *Developing Country Studies*. 2013, Vol.3, No.9, s. 69-78, ISSN: 2225-0565. Dostupné také z: <<http://www.iiste.org/Journals/index.php/DCS/article/view/7605/7700>>
- Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Česká protidrogová politika a její koordinace: Historie a současnost*. Praha: Úřad vlády ČR, 2009, s. 2, ISSN: 1214-1089. Dostupné také z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/dokumenty/publikace/zaostreno_na_drogy_200902v2_www.pdf>
- Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018*. Praha: Úřad vlády ČR, 2011, s. 15, ISBN: 978-80-7440-045-2. Dostupné také z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/drogova_situace/protidrogova_politika_v_cr/narodni_strategie_protidrogove_politiky_na_obdobi_2010_az_2018>
- Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v r. 2001*. Praha: Úřad vlády ČR, 2002, s. 7, ISBN: 80-238-9912-0. Dostupné také z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocni_zpravy/vyrocni_zprava_o_stavu_ve_vecech_drog_v_cr_v_r_2001>
- Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v r. 2002*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003, s. 62, ISBN: 80-86734-06-4. Dostupné také z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocni_zpravy/vyrocni_zprava_o_stavu_ve_vecech_drog_v_cr_v_r_2002>
- Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v r. 2004*. Praha: Úřad vlády ČR, 2005, s. 33, ISBN:80-86734-99-4. Dostupné také z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocni_zpravy/vyrocni_zprava_o_stavu_ve_vecech_drog_v_cr_v_r_2004>

- Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v r. 2007*. Praha: Úřad vlády ČR, 2008, s. 4, ISBN: 978-80-87041-46-8. Dostupné také z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocni_zpravy/vyrocni_zprava_o_stavu_ve_vecch_h_drog_v_cr_v_r_2007>
- Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v r. 2008*. Praha: Úřad vlády ČR, 2009, s. 2, ISBN: 978-80-87041-99-4. Dostupné také z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocni_zpravy/vyrocni_zprava_o_stavu_ve_vecch_h_drog_v_cr_v_r_2008>
- Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v r. 2012*. Praha: Úřad vlády ČR, 2013, s. 2, ISBN: 978-80-7440-077-3. Dostupné také z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocni_zpravy/vyrocni_zprava_o_stavu_ve_vecch_h_drog_v_cr_v_r_2012>
- Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti. *Výroční zpráva o stavu drog v České republice v roce 2013*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 153, ISBN: 978-80-7440-109-1. Dostupné také z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocni_zpravy/vyrocni_zprava_o_stavu_ve_vecch_drog_v_cr_v_r_2013>
- Sekretariát rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky. *Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2013 až 2015*. Praha: Úřad vlády ČR, 2013, s. 6. Dostupné také z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/media/akcni_plan_2013_2015.pdf>
- STEVENS, A., TRACE, M., BEWLEY-TAYLOR, D. *Reducing Drug Related Crime: an overview of the global evidence, Report 5*. Witley: Beckley Foundation, 2005, s. 2. Dostupné také z: <<http://reformdrugpolicy.com/wp-content/uploads/2011/09/reportfive1.pdf>>

- TERNES, M.; JOHNSON, S. *Linking Type of Substance Use and Type of Crime in Male Offenders*. Correctional Service Canada, 2011. Dostupné také z: <<http://www.csc-scc.gc.ca/research/005008-rs11-06-eng.shtml>>
- TRÁVNÍČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 15, ISBN: 978-80-7338-101-1. Dostupné také z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/376.pdf>>
- ZEMAN, P. Drogy, kriminalita, represe – spojité nádoby nebo začarovaný kruh? In SCHEINOST, M. a kol. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 151, ISBN: 978-80-7338-096-0. Dostupné také z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/371.pdf>>

Právní předpisy

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 273/2004 ze dne 11. února 2004, o prekurzorech drog

Abstrakt

Předmětem této diplomové práce je problematika kriminologických aspektů drogové kriminality. Jedná se o téma značně široké, proto se práce zaměřuje na dva specifické aspekty tohoto typu kriminality, a to vztah mezi zneužíváním drog a kriminalitou a kriminální kariéry pachatelů závislých na drogách. Vzhledem k tomu, že tyto dva aspekty jsou v České republice pořád opomíjené, klade si diplomová práce za cíl přiblížit tuto problematiku s pomocí zahraniční literatury a doplnit ji vlastním šetřením provedeným na území Hlavního města Prahy.

První část diplomové práce (Kapitoly 1 a 2) představuje vstup do problematiky drogové kriminality. Nejdříve vysvětluje základní pojmy, které je nutné pro snadnou orientaci v diplomové práci znát, a následně blíže rozebírá historii zneužívání drog na území České republiky od roku 1918 do současnosti, přičemž současný stav doplňuje i o aktuální strategii protidrogové politiky.

Druhá část diplomové práce (Kapitola 3 a 4) se soustřeďuje na bližší obeznámení s problematikou vztahu mezi zneužíváním drog a kriminalitou a kriminálními kariérami. Použitím zejména zahraniční literatury nahlíží na uvedené problémy ze dvou úhlů pohledů: popisuje jak nejznámější teorie a modely, tak nejaktuálnější či nejznámější empirické výzkumy.

Poslední část diplomové práce (Kapitola 5) přináší analýzu výsledků vlastního šetření. V první řadě se snaží zformulovat nové poznatky o kriminálních kariérách pachatelů závislých na drogách a porovnat je s kriminálními kariérami pachatelů odsouzenými za drogové trestné činy, kterými se před několika lety zabýval Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Dalším krokem v rámci vlastního šetření je studium vztahu mezi zneužíváním konkrétních drog a nejčastěji páchanými trestnými činy. Studium kriminálních kariér je navíc na závěr doplněno čtyřmi podrobnými kasuistikami.

Abstract

The subject of this thesis is the issue of criminological aspects of drug-related crime. This topic is considerably wide, therefore this thesis focuses on two specific aspects of this particular crime: the relationship between drug use and crime and the criminal careers of drug-addicted offenders. Since these two aspects are still being overlooked in the Czech Republic, the aim of this thesis is to introduce this issue using foreign literature and to complement it with my own research carried out within the Capital City of Prague.

The first part of the thesis (Chapters 1 and 2) represents an introduction into the issue of drug-related crime. First, it explains basic notions that are essential to know for easy orientation within the thesis. Then, it discusses the history of drug abuse in the Czech Republic from 1918 until nowadays, and also complements current situation with an actual drug policy strategy.

The second part of this thesis (Chapters 3 and 4) focuses on acquainting with the issue of the relationship between drug use and crime and the criminal careers. Using mostly foreign literature, it looks at these specific problems from two different perspectives: describing both the most famous theories and models and the most recent or well-known empirical researches.

The last part of the thesis (Chapter 5) provides an analysis of the results of my own research. In the first place, it tries to formulate new findings about the criminal careers of drug-addicted offenders and to compare them with the criminal careers of offenders convicted of drug offenses, which were a subject to the research of the Institute of Criminology and Social Prevention a few years ago. The next step within the research was to study the relationship between the abuse of specific drugs and the most commonly committed crimes. At the end of the research, four detailed case studies were added.

Klíčová slova:

Drogy, Vztah mezi zneužíváním drog a kriminalitou, Kriminální kariéra

Key words:

Drugs, Relationship between drug use and crime, Criminal Career